

Jaarverslag 2013

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL ASSEN
www.nmfdrenthe.nl
telefoon: 0592-311150

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
1. Voorwoord	3
2. Verslag activiteiten en resultaten 2013.....	5
3. Activiteiten en resultaten programma Groen Drenthe.....	8
3.1 Adviseren, stimuleren en innoveren Groen Drenthe	9
3.2 Gebiedsontwerpen met driesterrenkwaliteit	15
3.3 Maatschappen voor groenere landbouw.....	17
3.4 Duurzame Perspectieven voor gereserveerde ruimte	19
3.5 Ontwerpen van nieuwe energielandschappen	20
3.6 Werk maken van zelfvoorzienende watersystemen	22
3.7 Ontwikkelen van de stille kracht van Drenthe	24
4. Activiteiten en resultaten programma Eco-Nomie.....	26
4.1 Adviseren, stimuleren en innoveren ECO-nomie	27
4.2 Servicepunt lokale duurzame energieopwekking	30
4.3 Drenthe gaat voor zonne-energie.....	32
4.4 Draagvlak voor Veenergie.....	33
4.5 Collectief energie besparen in bestaande woningen	34
4.6 CO2-meters zichtbaar maken	37
4.7 Versterken netwerk duurzaam ondernemen	38
4.8 'Pimp it green'; stimuleren duurzame keteninnovatie	40
5. Activiteiten en resultaten programma Samen Werkt.....	41
5.1 Ondersteuning natuur- en milieunetwerk Drenthe.....	42
5.2 Samenwerking groene organisaties	44
5.3 Groene nieuwsdiensten, informatievoorziening en opinievorming	45
5.4 De Groene Lift / Festival Groen Drenthe	47
5.5 Duurzame etalage voor Drenthe / ecologische voetafdruk.....	49
5.6 Groene verhalen voor nieuwe ontdekkingsreizigers.....	50
6. Organisatie en financiën	51
6.1 Algemene informatie	51
6.2 Financieel verslag.....	51
6.3 Bestuur, directie en medewerkers	57

1. Voorwoord

De Natuur en Milieufederatie Drenthe kijkt terug op een jaar waarin verandering en ontwikkeling centraal hebben gestaan. De economische crisis heeft duidelijk invloed op ons werk en de patronen van 'de oude' economie flink door elkaar geschud. In de groene ruimte is de dynamiek van groei en uitbreiding omgeslagen naar zorg over krimp en kwaliteit. Economie en bedrijfsleven staan voor nieuwe overlevingsopgaven. Dat geeft onzekerheden maar ook nieuwe kansen.

Investeren in innovatie, slimme en efficiënte productie en duurzame economie is één van de kansen. Met onze inzet kunnen we zorgen voor nieuwe doorbraken. Ook de opkomst van de energieke samenleving biedt voor ons volop aanknopingspunten. Het aantal burgerinitiatieven op het gebied van energie, dorpscoöperaties, voedsel e.d. neemt sterk toe. We investeren graag in ondersteuning, verbinding en serviceverlening om deze beweging nog meer kracht bij te zetten. Deze inwonerskracht sluit immers aan bij het hart van onze organisatie. Ook binnen overheid en bedrijfsleven zorgen de ontwikkelingen voor een omslag in denken. Co-creatie en samenwerking met maatschappelijke organisaties staat hoog op de agenda. Ook hier ligt voor ons een uitdaging en er zijn kansen voor nieuwe allianties. Het teruglopende budget en de toenemende vraag vanuit de overheid staan daarmee wel op gespannen voet.

De economische crisis was voor ons ook in financieel opzicht duidelijk merkbaar. Bezuinigingen op ons provinciaal prestatiebudget wisten we eerder redelijk te compenseren met extra inzet op basis van projectfinanciering. Dit jaar bleek dit echter - door het ontbreken en wegvallen van diverse fondsen - een veel lastigere opgave. Het totaal aan gerealiseerde inkomsten lag daardoor uiteindelijk zo'n € 150.000 lager dan was begroot voor de start van dit jaar.

Dit betekende dat we de voor 2013 gestelde ambities in de loop van het jaar op onderdelen hebben moeten aanpassen of temporiseren en ook een deel ervan dit jaar niet hebben kunnen realiseren. Voorbeelden daarvan liggen op het gebied van energiebesparing en integrale gebiedsontwikkeling.

Al deze ontwikkelingen gaven ons aanleiding onze organisatie op een aantal fundamentele punten aan te passen. Op basis van een nieuwe organisatievisie is - in overleg met de medewerkers - in 2013 een reorganisatie doorgevoerd. Een kwalitatief sterke kernformatie, verbonden aan de drie programma's, vormt nu de basis van de organisatie. Met een flexibele projectformatie spelen we in op de actuele mogelijkheden en kansen die zich in verschillende werkvelden voordoen.

De reorganisatie is begin van het jaar gestart en rond de zomer afgerond. Daarmee kan de NMF Drenthe de komende jaren weer vooruit in haar verdere ontwikkeling.

Alle voorgenomen activiteiten en projecten zijn binnen deze context met volle inzet uitgevoerd. Binnen de drie werkterreinen is - de balans opmakend - heel veel werk verzet en kijken we met veel voldoening terug op de totale resultaten. Deze zijn mede tot stand gekomen dankzij de goede samenwerking met tal van partijen en de steun van de provincie Drenthe.

*Reinder Hoekstra
Directeur Natuur en Milieufederatie Drenthe*

Leeswijzer

Voor u ligt het jaarverslag 2013 van de Natuur en Milieufederatie Drenthe. Dit verslag bevat de inhoudelijke en financiële verantwoording van ons totale werk. Onze financiële resultaten zijn daarnaast vastgelegd in de jaarrekening 2013.

Ons werk kent een hoofdingeling in drie inhoudelijke programma's: Groen Drenthe, Eco-nomie en Samen Werkt!

Groen Drenthe richt zich op onze fysieke omgeving. Eco-nomie op duurzame energie en duurzaam ondernemen. Onze samenwerkings- en communicatietaken hebben we samengebracht in het programma Samen Werkt! De drie programma's zijn voorafgaand aan de start van het jaar vastgelegd in ons werkplan.

Dit verslag volgt de opzet van dit werkplan. We beschrijven als eerste de uitgevoerde activiteiten en behaalde resultaten. In het laatste hoofdstuk komen het overzicht van de cijfers en de verantwoording van de uren en kosten aan bod. Daarin wordt ook verslag van onze organisatie in 2013.

Missie

De Natuur en Milieufederatie Drenthe is het provinciale samenwerkingsverband van natuur- en milieuorganisaties in Drenthe. We werken voor en met mensen aan een gezond milieu, een rijke natuur en een mooi landschap en zetten ons met hart en ziel in voor een duurzame ontwikkeling van de provincie Drenthe

Rol en werkwijze

We zijn ambassadeur en pleitbezorger van groene waarden. We dragen eraan bij dat natuur en milieu een volwaardige plek krijgen in het denken en doen van overheden, bedrijven en inwoners.

We verzorgen de provinciale samenwerking van vele mensen en organisaties die zich inzetten voor verduurzaming van hun eigen leefomgeving. We ondersteunen en verbinden initiatieven, zetten ons in voor het milieubewustzijn van mensen en het aantrekkelijk maken van milieuvriendelijk gedrag.

We zijn gericht op vooruitgang, oplossingen en samenwerking. We werken met een breed scala aan partners en bondgenoten aan creatieve en vernieuwende arrangementen. Met onze kennis, visie en daadkracht motiveren en inspireren we mensen. Gezamenlijk maken we van duurzaamheid een uitdaging en een positieve en toekomstgerichte keuze.

2. Verslag activiteiten en resultaten 2013

Algemeen

De Natuur en Milieufederatie kijkt terug op 2013 als een jaar waarin verandering en ontwikkeling centraal hebben gestaan. De economische crisis heeft de patronen van de 'oude' economie flink door elkaar geschud. In de groene ruimte ging het minder over groei en uitbreiding, maar veel meer over krimp en kwaliteit. Onmiskenbaar en positief is de sterke opkomst van burgerinitiatieven op het gebied van energie, voedsel en zorg voor de eigen leefomgeving.

Binnen deze context zijn alle voorgenomen activiteiten en projecten met volle inzet uitgevoerd. Op onze drie thema's Groen Drenthe, Eco-nomie en Samen Werkt is veel tot stand gebracht en we kijken met veel voldoening naar het totaal aan behaalde resultaten. Deze zijn mede tot stand gekomen dankzij de goede samenwerking met tal van partijen en de steun van o.a. de Provincie Drenthe en de Nationale Postcode Loterij.

De activiteiten en resultaten zijn in dit hoofdstuk per thema samengevat.

Groen Drenthe

Het Drentse landschap met zijn rijke natuur, cultuurhistorie, stilte en duisternis neemt een centrale plek in ons werk in. Wij zorgen dat kansen en bedreigingen voor een Groen Drenthe op de politieke en maatschappelijke agenda komen te staan. We maken inwoners en bestuurders van Drenthe meer bewust van de kwaliteiten van Drenthe.

In 2013 waren vooral de ontwikkelingen in de (melk)veehouderij, de locatiekeuzes voor windenergie in de Veenkoloniën en de ontwikkeling van een nieuwe visie voor het Hunzegebied belangrijke speerpunten in ons werk. Met de negende Nacht van de Nacht en de publicatie van sprekende foto's van overvloedige verlichting langs de A28 benadrukten we het belang van duisternis in Drenthe.

Samenvatting resultaten:

- Met LTO Noord en twee regionale dagbladen is een verbreed maatschappelijk debat over de verdere ontwikkeling van de landbouw in Noord-Nederland op gang gebracht. Met de resultaten hiervan zijn nieuwe samenwerkingsprojecten opgestart die zich richten op verdere verduurzaming van de melkveehouderij in Drenthe;
- Op basis van onze adviezen is invulling gegeven aan een hoogwaardige herijking van de provinciale EHS, waardoor natuurbelangen zo goed mogelijk tot hun recht zijn gekomen;
- Door onze inzet ligt er een door provincie, landbouw en natuurorganisaties gedragen aanpak voor de vergunningverlening van melkveehouderijen. Dankzij onze interventies op een stroom van vergunningaanvragen is verdere toename van de ammoniakbelasting op de Drentse natuur voorkomen;
- Onze adviezen zorgden voor verbeterde ruimtelijke doorvertaling van de EHS in bestemmingsplannen buitengebied en gemeentelijke structuurvisies. Daarbij coördineerden en stimuleerden we de inbreng van de natuurorganisaties en ons bewonersnetwerk ruimtelijke kwaliteit;
- We ontwikkelden de 'Wittermarke', onze visie op natuur- en landschapsontwikkeling in de zuidwestelijke stadsrand van Assen; tot stand gekomen met inbreng van gebiedspartners, bewoners en deskundigen;
- We hebben ons sterk gemaakt voor participatie van bewoners bij het plannen en realiseren van 280 MW windenergie in de Veenkoloniën;

- Voor het stroomgebied van de Hunze is een nieuwe 'stip op de horizon' gezet. Knelpunten van deze tijd (wateroverlast, veenoxidatie) zijn in een vernieuwde visie gekoppeld aan voorstellen voor natuurontwikkeling. De visie geeft een impuls voor verdere ontwikkeling van de Hunze als zelfvoorzienend watersysteem;
- Ruim 1500 mensen namen deel aan 30 verschillende activiteiten in het kader van de Nacht van de Nacht;
- Door middel van sprekende foto's is bij bedrijven en gemeenten langs de A28 aandacht gevraagd voor de ongewenste toename van nachtelijke reclame- en kantoorverlichting. Met tips voor slimmer en minder verlichten werd opgeroepen daar wat aan te doen.

ECO-nomie

Binnen Eco-nomie staat het verbinden van economie en ecologie centraal. Spaarzaam gebruik van grondstoffen, de verduurzaming van onze energievoorziening en inzet op energiebesparing sluiten aan bij de kansen die innovatie en economische hervormingen bieden.

Energie vormde in 2013 het belangrijkste speerpunt binnen dit programma. We zijn er in geslaagd om de economische voordelen van grootschalige en brede inzet op energiebesparing in de bestaande bouw bij de juiste partijen voor het voetlicht te brengen en tot actie en investeringen te bewegen. Ook met het verder uitbouwen van het Servicepunt Energie Lokaal zijn we succesvol geweest. Inmiddels zijn maar liefst 52 lokale initiatieven in Drenthe aangesloten die we met raad en daad ondersteunen. Ook is een belangrijke start gemaakt met de grootschalige promotie van zonne-energie in Drenthe in nauwe samenwerking met provincie, gemeenten en enthousiaste Drentse 'zonne-ambassadeurs'.

Samenvatting resultaten:

- De economische kansen voor energiebesparing in de bestaande bouw in Drenthe zijn door ons gedurende het jaar en op diverse manieren in beeld gebracht en succesvol geagendeerd bij provincie, gemeenten en Bouwend Nederland;
- 'Veenergie'; kansen voor energiebesparing in de woningbouw in de Veenkoloniën is politiek-bestuurlijk op de kaart gezet waarmee draagvlak voor concretisering/uitvoering aanzienlijk is vergroot;
- Met VNO/MKB en Bouwend Nederland is een samenwerkingsagenda duurzame economie opgesteld met energiebesparing als gezamenlijk speerpunt voor de komende jaren;
- Mede door onze bijdrage aan de Noordelijke Agro-agenda is die gericht op een renderende landbouw die tevens in harmonie is met mens en omgeving;
- Het door de Natuur en Milieufederatie Groningen ontwikkelde 'Valuta voor Veen' concept hebben we ook in Drenthe geïnitieerd. Dit biedt kansrijke financieringsmogelijkheden voor ontwikkeling van veengebieden en behoud van veenweidegebieden in relatie tot CO₂-vastlegging.
- Uitbouw van het netwerk van 35 naar 52 lokale initiatieven die zijn verbonden met ons Servicepunt Energie Lokaal Drenthe. Mede dankzij de vraaggerichte ondersteuning zijn meer lokale initiatieven overgegaan tot plaatsing van duurzame energie en zijn anderen daarop beter voorbereid;
- Campagne-aanpak en samenwerkingsplan 'Zon zoekt Drent' gericht op de grootschalige promotie van zonne-energie.
- Impulsen gegeven aan netwerkvorming rondom duurzame bedrijvigheid in Drenthe door initiatieven van ondernemers op de kaart te zetten, ze te verbinden middels digitale media en informatievoorziening via de verspreiding van het tijdschrift DOEN onder 7500 bedrijven.

Samen Werkt

De NMF Drenthe draagt met het programma Samen Werkt zorg voor ondersteuning en verbinding van inwoners en organisaties die zich inzetten voor natuur, milieu en duurzame ontwikkelingen. Speerpunten zijn daarbij het investeren in provinciebrede netwerken, het versterken van onze dienstverlening en het verbinden en zichtbaar maken van alle Drentse initiatieven, acties en resultaten. Verder spelen we een belangrijke rol in de nieuwsvoorziening en opinievorming over provinciale natuur- en milieu-informatie.

Veel van wat we beogen met het programma Samen Werkt kwam samen in het succesvolle Festival Groen Drenthe. Door een podium te bieden aan groene organisaties en individuen legden we bloot hoeveel mensen zich inzetten voor natuur, milieu en duurzaamheid in Drenthe. Ook uit de inzendingen voor de Pluk van de Pettefletprijs bleek dat er op allerlei plekken in de provincie goede en kansrijke initiatieven worden ontplooid, die Drenthe nog groener maken. Om dit alles zichtbaar en beleefbaar te maken ontwikkelden we in 2013 negen nieuwe 'groene routes' voor AnnoDrentheNu. Ook maakten we onze website interactiever en aantrekkelijker voor verschillende doelgroepen, waarmee we direct een groter publiek wisten te bereiken. Ter promotie van duurzamer consumeren ontwikkelden we samen met de andere natuur- en milieufederaties in Nederland een campagne op basis van de ecologische voetafdruk.

Samenvatting resultaten:

- Succesvolle organisatie van het Festival Groen Drenthe met 700 bezoekers, 18 presentaties van 25 meewerkende groene organisaties over duurzaamheid, milieu, landschap en/of natuur in Drenthe, omlijst met een breed cultureel programma.
- 13 inspirerende inzendingen voor de landelijke 'Pluk van de Pettefletprijs'. De Drentse winnaar ontving de prijs uit handen van gedeputeerde Munniksma;
- Ontwikkeling van een campagneopzet gebaseerd op de ecologische voetafdruk ter promotie en ondersteuning van duurzaam consumeren;
- Presentatie van 9 nieuwe groene routes die beschikbaar zijn gesteld via AnnoDrentheNu. In totaal zijn de door ons ontwikkelde 22 groene routes in 2013 240 keer gedownload en beleefd.
- Samen met onze aangesloten organisaties stelden we een werkagenda op als richtingaanwijzer voor onze gezamenlijke inzet. Als eerste werd als vervolg daarop een goed bezochte werkbijeenkomst over ecologisch bembereiding georganiseerd;
- Verzorgen van de samenwerking tussen Drentse natuur- en milieuorganisaties door:
 - Organisatie en voorzitten van het provinciaal natuurbeschermingsoverleg (9x)
 - Organisatie en agendering van de bestuurlijke afstemming tussen Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Landschapsbeheer Drenthe en het IVN-Consulentschap
 - Coördinatie van de gezamenlijke groene inbreng bij diverse provinciale beleidsprocessen, -visies en -plannen;
- Laagdrempelige nieuwsvoorziening via:
 - Een vernieuwde website met bijna 20.000 unieke bezoekers per jaar;
 - Digitale nieuwsbrief 'ZieZo' voor 2250 abonnees
 - Ruim 100 nieuws- en persberichten verspreid via diverse regionale en lokale media
 - Tweewekelijkse publicatie van de digitale 'Groene Agenda' voor 400 abonnees.

3. Activiteiten en resultaten programma Groen Drenthe

3.1 Adviseren, stimuleren en innoveren Groen Drenthe

Adviseren en bijdragen natuur- en gebiedenbeleid

Activiteiten en resultaten

De Natuur en Milieufederatie Drenthe is de spreekbuis voor natuur, milieu en landschapsbelangen binnen plan- en beleidsprocessen. We adviseren, nemen deel aan overlegorganen en projectgroepen en leveren inbreng in planprocessen van provinciaal belang.

Inbreng in het provinciale natuurbeleid en de ontwikkelingen rond het door de provincie gevoerde vergunningenbeleid in het kader van het Groenmanifest, waren dit jaar daarbij de belangrijkste issues. Veel ontwikkelingen rond het provinciale gebiedenbeleid hebben dit jaar - door de bezuinigen in het landelijke gebied - vrijwel stilgelegen. Mede door de gezamenlijke inzet van de natuurorganisaties is in Drenthe wel voortvarend ingespeeld op de rijksgelden die voor Icoonprojecten beschikbaar kwamen. Dankzij deze inzet zijn de komende jaren investeringen in natuur van de Hunze en Bargerveen, Oude Willem en Reestdal mogelijk.

Inbreng in advies en overlegorganen

We zijn actief deelnemer aan en leveren inbreng in o.a. de Commissie Landelijk Gebied (CLG) en het Overlegorgaan NBEL Drentsche Aa.

Daarbij coördineren we ook de inbreng van de terreinbeherende organisaties. Het resultaat van deze inbreng is dat natuur- en landschapsbelangen een goede en volwaardige plaats in de provinciale beleidsafwegingen krijgen.

Ontwikkeling natuurbeleid en EHS

Gezamenlijk met onder meer Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en LTO Noord zijn wij intensief betrokken geweest bij de herijking van de EHS. Deze is in 2012 in gang gezet n.a.v. de door het Rijk doorgevoerde bezuinigingen. Het mede door ons opgestelde Groen Manifest vormde hierin een belangrijke inhoudelijke leidraad. Binnen de door bezuinigingen ingegeven nieuwe kaders hebben we samen met de betrokken partners invulling gegeven aan kwalitatief hoogwaardige herijking, waarin natuurbelangen zo goed mogelijk tot hun recht zijn gekomen. Hoewel we het niet eens zijn met de door het Rijk ingevoerde bezuinigingen, kunnen we ons vinden in de Drentse invulling van de herijking.

Eind juni is de herijking van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) door Provinciale Staten vastgesteld en in aansluiting daarop is het Natuurbeheerplan aangepast. Dit betekent dat er nu een gedragen koers is voor de invulling van het provinciale natuurbeleid.

Omdat de provincie op grond van het Natuurakkoord een grotere verantwoordelijkheid heeft gekregen op het gebied van natuurbeleid en de uitvoering ervan, is de provincie dit jaar ook gestart met het opstellen van nieuw natuurbeleid. Als eerste stap heeft de provincie het Planbureau voor de Leefomgeving opdracht gegeven om kijkrichtingen voor de Drentse natuur uit te werken. Deze kijkrichtingen zijn mede als input gebruikt voor de provinciale Natuurvisie. De Natuurvisie wordt in 2014 afgerond. Zowel bij het uitwerken van de kijkrichtingen als bij het opstellen van de Natuurvisie hebben wij onze inbreng geleverd. Dit draagt bij aan de gedragenheid van het provinciale natuurbeleid. Onze verwachting is dat onze inbreng in de Natuurvisie een plaats zal krijgen in de verdere uitvoering van dit beleid.

Begin 2013 bleek dat de provincie Overijssel van plan was om bij de Actualisatie van de Omgevingsvisie de nog niet verworven gronden uit de EHS te schrappen. Dit zou, ook voor het Drentse gedeelte van het Reestdal, funest zijn. De huidige sterk versnipperde situatie zou in stand blijven, er zou geen adequaat waterhuishoudkundig beheer mogelijk zijn en het zou niet mogelijk zijn om de (Drentse) natuurdoelen te realiseren. Samen met Het Drentse Landschap hebben we daarom een zienswijze op de Omgevingsvisie Overijssel gegeven. Ook zijn we een gezamenlijke lobby gestart met plaatselijke groepen en bewoners. Er is hierop massaal gereageerd en ook de gemeenten Meppel en De Wolden en waterschap Reest en Wieden hebben een zienswijze ingediend. Het uiteindelijke resultaat is dat de provincie Overijssel een deel van de EHS in het Reestdal alsnog heeft gehandhaafd.

Het opstellen van de beheerplannen voor Natura 2000-gebieden heeft dit jaar, in afwachting van het gereedkomen van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS), grotendeels stil gelegen. Een aantal gebiedsgroepen voor de beheerplannen waarvoor de provincie verantwoordelijk is, is één keer bijeen geweest om de gebiedsanalyse in het kader van de PAS te bespreken. Ook is doorgewerkt aan het beheerplan van de Elperstroom en het Witterveld. Wij leveren, al dan niet via ondersteuning van een natuurvertegenwoordiger, inbreng bij het opstellen van de diverse beheerplannen.

Ingrijpen in provinciaal vergunningenbeleid

Vergunningenbeleid waarbij ontwikkeling van veehouderijen wordt gecombineerd met het terugdringen van de ammoniakbelasting, is een belangrijk onderdeel van het Groenmanifest. Gezamenlijk met de LTO Noord hebben we voor de zomer aan de provincie gevraagd om een tussenstand van de stand van zaken. In een door ons geïnitieerd bestuurlijk overleg dat hierop begin oktober op volgde bleek dat de afgelopen jaren opvallend veel Drentse veehouderijbedrijven op basis van de beleidsregel Groenmanifest een Natuurbeschermingswetvergunning hebben aangevraagd voor de uitbreiding van hun bedrijf. Er dreigde een explosieve uitbreiding van de veestapel en een omvangrijke verhoging van de ammoniakbelasting van de Drentse natuur. Dit is in strijd met de Natuurbeschermingswet en de afspraken die gemaakt zijn in het kader van het Groenmanifest. We hebben als reactie daarop gepleit voor een tijdelijk stop op de vergunningverlening vanwege de mogelijke verdere toename van de ammoniakbelasting. De provincie gaf hieraan gehoor en heeft deze vergunningverlening op 10 oktober stil gelegd. Deze stop is na overleg begin november verlengd tot 1 februari 2014 met inbegrip van de afhandeling van de bijna honderd aanvragen die nog in procedure waren. Eén en ander is na bestuurlijk overleg met de Groenmanifestpartners door de provincie besloten.

Samen met het Drentse Landschap, Natuurmonumenten en Staatbosbeheer hebben wij als reactie op de dreigende ammoniakschade aan de natuur zienswijzen ingediend tegen alle vanaf 10 oktober ter inzage gelegde vergunningen indien deze bijdragen aan een verdere verhoging van de ammoniakuitstoot. Dit stelde de provincie in staat ook deze vergunningen bij haar heroverweging te betrekken.

Vanaf oktober hebben wij samen met LTO Noord en de provincie intensief gewerkt aan het beter in beeld krijgen van de ontstane situatie. Vervolgens is gewerkt aan een aanscherping van het beleidskader. Wij hebben onze inbreng daarbij steeds afgestemd met en teruggekoppeld naar de andere Groenmanifestpartners (Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer). Uiteindelijk hebben de Groenmanifestpartners op 29 januari 2014 samen met de provincie het aangescherpte beleidskader stikstof 2.0 gepresenteerd. Door onze inzet op dit vlak is verdere toename van de ammoniakbelasting op de Drentse natuur voorkomen en ligt er een door provincie, landbouw en natuurorganisaties gedragen aanpak voor de vergunningverlening van melkveehouderijbedrijven.

Ontwikkeling recreatie met winst voor natuur en landschap

De samenwerking met Recron, het Recreatieschap Drenthe en het Kwaliteitsteam Natuurlijke Recreatie in het kader van het project Natuurlijke Recreatie, stond dit jaar ten opzicht van voorgaande jaren op een iets lager pitje. Vanwege de economische crisis lagen de ontwikkelingen bij recreatiebedrijven (bijna) stil.

Begin van het jaar het Kwaliteitsteam Natuurlijke Recreatie geëvalueerd. Op basis van de evaluatie is de samenstelling van het kwaliteitsteam enigszins gewijzigd. Op ons voorstel is een vertegenwoordiger met ecologische kennis in het kwaliteitsteam opgenomen. Verder hebben we samen met de partners het kwaliteitsteam bij gemeentebestuurders ruimtelijke ordening onder de aandacht gebracht via een presentatie in het VDG-portefeuillehoudersoverleg.

In maart is samen met de Recron het ontwikkelingsperspectief natuurlijke recreatie voor de zuidwestelijke stadsrandzone van Assen gepresenteerd en aangeboden aan de wethouders van de gemeente Assen. Dit ontwikkelingsperspectief was in 2012 samen met de natuur- en recreatiesector opgesteld. In het ontwikkelingsperspectief zijn de gezamenlijke kansen voor natuur en recreatie in het gebied beschreven.

In de projectgroep, waarin naast de NMF Drenthe ook de Recron, het Recreatieschap en de provincie deelnemen, zijn onder meer projecten besproken m.b.t. de 'verblijfsrecreatieparadox'. In de verblijfsrecreatiesector is enerzijds sprake van een overaanbod met de noodzaak tot saneren.

Anderzijds is er sprake van kwaliteitsverbetering, innovatie en de daaruit voortvloeiende behoefte aan ontwikkelingsruimte. Het overaanbod leidt onder meer tot verpaupering, kans op permanente bewoning en uitponding en verrommeling van het landschap.

Producten

- Advisering aan en inbreng in de provinciale Commissie Landelijk Gebied (CLG)
- Inbreng natuur- en milieubelangen in Overlegorgaan NBEL Drentsche Aa
- Deelname in adviesgroep Harry de Vroome Penning
- Deelname/inbreng in beleidsvorming en uitwerking herijking EHS
- Deelname aan bestuurlijk overleg over icoonprojecten
- Inbreng bij kijkrichtingen voor Drentse natuur
- Inbreng bij provinciale Natuurvisie
- Zienswijze Actualisatie Omgevingsvisie Overijssel m.b.t. Reestdal
- Inhoudelijke bijdrage aan gebiedsgroepen beheerplan Natura 2000 Dwingelderveld en Mantingerzand/Mantingerbos
- Inhoudelijke bijdrage aan klankbordgroep beheerplan Natura 2000 Elperstroom
- Ondersteuning natuurvertegenwoordiger in gebiedsgroep beheerplan Natura 2000 Witterveld
- Inbreng in diverse bestuurlijke en ambtelijke overleggen rond provinciaal ammoniakbeleid resulterend in een nieuwe Beleidskader stikstof 2.0
- 46 zienswijzen als reactie op vergunningen voor veehouderijbedrijven
- Activiteiten m.b.t invulling en promotie kwaliteitsteam en deelname aan het samenwerkingsproject Natuurlijke Recreatie (o.a. voorzitterschap projectgroep).

Advisering Ruimtelijke Ordening, Ontwikkeling kernkwaliteiten en kennisnetwerk

Activiteiten en resultaten

De NMF Drenthe levert de natuur- en landschapsinbreng in ruimtelijke planvormingsprocessen. Het leveren van inbreng in structuurvisies en de (grotere) bestemmingsplannen vormt de kern van dit werk.

Gezien het grote aantal gemeentelijke ruimtelijke plannen dat jaarlijks in Drenthe wordt ontwikkeld, maken we in samenspraak met onze partners nauwgezette keuzes wat betreft de mate van betrokkenheid en inbreng.

Overheden stellen deze inbreng op prijs. Daarbij is de laatste jaren ook meer en meer sprake van in een vroeg stadium meedenken over planontwikkeling. In het kader van de ontwikkelings- en uitnodigingsplanologie spelen de maatschappelijke partners een steeds grotere rol.

In 2013 zijn 32 plannen door ons beoordeeld. Bij 17 plannen heeft dit geleid tot een (re)actie. Daarnaast zijn diverse adviezen verstrekt aan provincie, gemeenten en betrokken partners. Samen met de terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties en lokale natuur- en milieugroepen hebben we ervoor gezorgd dat de Drentse kernkwaliteiten in deze plannen een goede ruimtelijke bescherming krijgen.

Een belangrijke inzet en resultaat van dit werk is o.a. dat de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) een goede ruimtelijke doorvertaling krijgt in bestemmingsplannen buitengebied maar ook gemeentelijke structuurvisies.

De activiteiten en resultaten zijn hieronder in het kort samengevat. Bij een aantal plannen is doorwerking van onze adviezen nog niet aan te geven, omdat de procedure nog loopt.

In 2013 hebben we o.a. inbreng geleverd bij de bestemmingsplannen buitengebied van Coevorden en Tynaarlo, de beheerverordening buitengebied De Wolden en de structuurvisies Assen, Coevorden, Meppel en Westerveld. Naast de ruimtelijke borging van EHS had een deel van onze reacties dit jaar betrekking op de ontwikkeling van agrarische bedrijven. Deze reacties betroffen niet alleen de kwetsbaarheid van de locaties maar ook de vraag tot in hoeverre grootschalige veehouderijen nog ruimtelijke inpasbaar zijn in het landelijke gebied.

We hebben o.a. bezwaar gemaakt tegen de vergunning die de gemeente Aa en Hunze wil verlenen aan de omschakeling van twee akkerbouwbedrijven met een ondergeschikte pluimveetak, naar pluimveehouderijbedrijven met een ondergeschikte akkerbouwtaak. Deze omschakeling is in strijd met de Omgevingsvisie. Ook hebben we vraagtekens geplaatst bij de uitbreiding van de Katshaar Zuivel met een nieuw melkveebedrijf in het cultuurhistorisch waardevolle buurtschap Vlieghuis. Opvallend was dit jaar de omgevingsvergunning die de gemeente Coevorden wil verlenen voor de uitbreiding van een melkveebedrijf bij Dalen naar 1.900 koeien. Wij hebben hier vragen bij gesteld, omdat dit bedrijf zich in allerlei opzichten nauwelijks meer onderscheidt van een intensief veehouderijbedrijf.

Naast de inbreng bij gemeentelijke plannen hebben we dit jaar inbreng geleverd bij de actualisatie van de Omgevingsvisie Drenthe. Samen met gemeenten, LTO Noord en de Recron hebben we onze reactie gegeven op conceptteksten en –kaarten.

Verder hebben we ook in 2013 deelgenomen aan het werkteam Ruimte transferium De Punt en daarbij reactie gegeven op de inrichtingsplannen voor dit gebied. Naar aanleiding van onze inbreng zijn o.a. een gefaseerde uitvoering en waarborgen voor het Drentse Aa gebied onderdeel geworden van dit plan.

Omgevingswet

Begin dit jaar werd de toetsversie van de Omgevingswet aan o.a. gemeenten, provincies en het Planbureau voor de leefomgeving voorgelegd. De inzet van die wet is om een veilige en gezonde leefomgeving op een duurzame en doelmatige wijze te behouden, beheren, gebruiken en ontwikkelen. De wet moet leiden tot een meer regionale, gebiedsgerichte aanpak.

De Natuur en Milieufederaties hebben samen met de stichting Natuur en Milieu een uitgebreide reactie ingebracht op de toetsversie van de Omgevingswet bij zowel de Minister van I&W, als de Tweede Kamer.

Op basis van een analyse van de toetsversie is door ons ook een eerste overzicht gemaakt van het nieuwe wettelijke instrumentarium en de daarbij behorende procedures. Deze informatie vormt de basis voor ondersteuning van de lokale groepen in een later stadium.

Kennisnetwerk RO

Inbreng en betrokkenheid van inwoners is van steeds groter belang in de ruimtelijke planvorming. Enkele jaren geleden hebben we in dit kader een provinciaal

(kennis-)netwerk opgezet van mensen die actief willen zijn voor duurzame (ruimtelijke) ontwikkelingen in hun eigen leefomgeving. Door ondersteunen en versterking van dit netwerk kan een constructieve en proactieve inbreng met betrekking tot natuur, milieu en landschap op belangrijke momenten en plekken worden gerealiseerd.

Eind 2013 zijn er 224 personen actief betrokken bij onze gemeentelijke netwerken.

Het afgelopen jaar zijn de deelnemers aan het netwerk door ons geïnformeerd over ruimtelijke ontwikkelingen in hun gemeente als daartoe aanleiding was. In totaal ging dat om ongeveer 25 meldingen. Op grond van onze informatie hebben deelnemers aan het R.O.-netwerk bij een aantal ontwikkelingen hun reactie bij de gemeente kenbaar gemaakt. Andersom is inbreng vanuit het netwerk ook verwerkt in onze eigen reacties richting gemeenten en andere partijen.

Voor het R.O.-netwerk hebben we een provinciale kennis- en uitwisselingsbijeenkomst voorbereid over het thema schaalvergroting in de melkveehouderij. Aanleiding vormden onder meer de vele uitbreidingsvergunningen die melkveehouderijbedrijven in Drenthe hebben aangevraagd, het vervallen van het melkquotum in 2015 en het plan voor de uitbreiding van een melkveehouderijbedrijf in Dalen naar 1.900 koeien. We hebben het netwerk geïnformeerd over de ontwikkelingen in de melkveehouderij en standpunten uitgewisseld.

Op verzoek van de gemeente Emmen hebben we voor het R.O.-netwerk Emmen een overleg georganiseerd over de stedelijke wateropgave. Tijdens het overleg heeft de gemeente het R.O.-netwerk geïnformeerd over de uitgangspunten voor het oplossen van de stedelijke wateropgave en het vervolgproces om te komen tot een Structuurvisie Water. Vervolgens hebben de deelnemers aangegeven welke milieueffecten naar hun mening in de m.e.r. beoordeeld zouden moeten worden.

Producten

- Coördinatie, afstemming en samenwerking Drentse natuur- en milieuorganisaties t.b.v. inbreng ruimtelijk planprocessen
- Beoordeling van en advisering over 32 ruimtelijke plannen
- Reacties, zienswijzen en inspraak m.b.t. 17 ruimtelijke plannen waar natuur-, milieu- en/of landschapskwaliteit in het geding zijn
- Deelname /advies aan werkteam Ruimte transferium De Punt en reactie op inrichtingsplan
- Inbreng bij Actualisatie Omgevingsvisie Drenthe
- Ontwikkeling en beheer relatienetwerk ruimtelijke ordening provincie en gemeenten
- Reactie op de toetsversie van de nieuwe Omgevingswet ingebracht bij Minister en Tweede Kamer (Natuur en Milieufederaties en Stichting Natuur en Milieu)
- 224 deelnemers in 12 gemeentelijke netwerken
- Voorbereiding provinciale bijeenkomst over schaalvergroting melkveehouderij (januari 2014)
- bijeenkomst R.O.-netwerk Emmen met gemeente Emmen en waterschap Hunze en Aa's over stedelijke wateropgave Emmen
- Ca. 25 keer is met lokale netwerken gecommuniceerd over mogelijk relevante ruimtelijke ontwikkelingen.

Ruimtelijke innovaties en Projectontwikkeling

Activiteiten en resultaten

Vlinders aan de Vaart

In het voorjaar hebben wij onder lokale natuur- en milieugroepen een enquête uitgevoerd als voorbereiding op een gezamenlijke werkagenda. Uit de resultaten van deze enquête bleek dat het promoten van ecologisch groenbeheer bij gemeenten een goede kans biedt op een gezamenlijke aanpak. Verder benaderde de werkgroep Duurzaam Bovensmilde ons met de vraag hoe zij ecologisch groenbeheer bij de gemeente Midden-Drenthe zouden kunnen promoten.

In dit kader hebben we in het najaar voor lokale natuur- en milieugroepen een bijeenkomst over ecologisch groenbeheer georganiseerd. Tijdens de bijeenkomst hebben de Vlinderstichting en de natuurvereniging Zuidwolde toegelicht op welke wijze zij werken aan (het promoten van) ecologisch groenbeheer. Vervolgens zijn door ons de eerste ideeën voor een gezamenlijk aanpak gepresenteerd en besproken. Bovendien is gepeild in hoeverre lokale groepen belangstelling hebben om deel te nemen. Eén en ander heeft uiteindelijk geresulteerd in het projectaanpak 'Vlinders aan de Vaart', waaraan we in 2014 uitvoering hopen te kunnen geven.

Producten

- In samenspraak met aangesloten organisaties is het projectvoorstel 'Vlinders aan de Vaart' opgesteld, gericht op het stimuleren en concretiseren van ecologisch groenbeheer. Uitvoering gepland voor 2014.

3.2 Gebiedsontwerpen met driesterrenkwaliteit

Activiteiten en resultaten

Als uitwerking van de Omgevingsvisie was door de provincie voorzien in het opstellen van drie gebiedsagenda's voor Noord-Drenthe, Oost-Drenthe en Zuidwest-Drenthe.

In het project gebiedsontwerpen met driesterrenkwaliteit hadden we voorzien om in aansluiting daarop twee á drie gebieden te selecteren. In deze 'stergebieden' wilden we samen met onze provinciale partners aan een ruimtelijk ontwerp werken, waarbij een ruimtelijke ontwikkeling zou worden gecombineerd met de ontwikkeling van de kernkwaliteiten natuur en landschap.

Omdat de provinciale gebiedsagenda's uiteindelijk het afgelopen jaar niet van de grond zijn gekomen en de beoogde cofinanciering voor dit project - mede door drastische bezuinigingen in het werkveld landelijke gebied - niet te realiseren viel, hebben we ons binnen dit project gericht op de Zuid West Rand van Assen, de landschappelijke ontwikkeling van bedrijventerreinen en bijdragen aan de Noordervisie.

Visie Zuid West Rand Assen

Als NMF Drenthe hebben wij ook onze eigen natuur- en landschapsvisie op de zuidwestelijke stadsrand van Assen uitgewerkt. Deze visie Wittermarke is tot stand gekomen met inbreng van bewoners, gebiedspartners en deskundigen. De eerste opzet van de visie is door ons in maart 2013 gepresenteerd op het Festival en vervolgens uitgewerkt in een brochure. Begin 2014 zal de visie Wittermarke gepresenteerd en besproken worden tijdens een excursie georganiseerd voor de partners van het TT-convenant.

Landschappelijke inpassing bedrijventerreinen

Eind 2012 zijn drie pilotprojecten van het project landschappelijke inpassing bedrijventerreinen afgerond. Begin 2013 zijn de resultaten en aanbevelingen die voortkwamen uit een evaluatie van de drie pilots vertaald naar de brochure 'Bedrijventerreinen passend in het Drentse Landschap'. Deze brochure is in samenspraak met de provincie verzonden naar ruim 50 relevante contactpersonen binnen met name de Drentse gemeenten, met daarbij de aanbeveling om de verschillende lessen die zijn geleerd uit de aanpak van de drie voorbeeldprojecten ter harte te nemen, om daarmee ook andere lokale bedrijventerreinen in Drenthe beter te laten aansluiten bij het omliggende landschap.

Met de brochure 'onder de arm' is in samenspraak met de provincie contact opgenomen met de gemeente Midden-Drenthe om na te gaan of er een vierde pilot kon worden gestart, gericht op het verbeteren van de landschappelijke inpassing van het bedrijventerrein Dambroeken in Beilen. Eind 2013 hebben onze inspanningen er toe geleid dat het college van B&W van Midden-Drenthe een intentieverklaring hebben getekend om samen met de NMF Drenthe begin 2014 te starten met de pilot Dambroeken.

Noordervisie

De provincies zijn in 2012 gestart met de opstelling van de Noordervisie. Inwoners en maatschappelijke organisaties zijn vervolgens in een interactief proces uitgenodigd inbreng te leveren voor een ruimtelijk economische visie voor Noord- Nederland. De NMF Drenthe heeft ook dit jaar op een aantal werkbijeenkomsten bijdragen geleverd aan dit proces. Verder hebben we eerdere enquêtes gehouden bij ons groene panel. Daaruit kwamen natuur, duurzame energie en recreatie als troeven voor de toekomst van het Noorden naar voren. Deze punten hebben ook een belangrijke plaats gekregen in de visie. Het einddocument is in 2013 aan Provinciale Staten gepresenteerd als richtsnoer en samenwerkingsagenda voor het Noorden en zal door Drenthe worden meegenomen bij de actualisering van de Omgevingsvisie.

Producten

- Opstellen visie natuur- en landschapsvisie zuidwestelijke stadsrand Assen; de Wittermarke; productie brochure (presentatie begin 2014)
- Organisatie/voorbereiding excursie en presentatie visie Wittermarke partners convenant TT-circuit en omgeving
- Productie en verspreiding brochure 'Bedrijventerreinen passend in het Drentse landschap' met eindbeelden, conclusies en aanbevelingen op basis van de pilotprojecten 'Schoonoord', 'Gasselternijveen' en 'Peize-Noord'
- Besluit college van B&W Midden-Drenthe (vastgelegd in een intentieverklaring) om in 2014 te starten met pilotproject gericht op de verbetering van de landschappelijke inpassing van bedrijventerrein Dambroeken in Beilen
- Bijdragen aan de visievorming Noordervisie ; ruimtelijke economische visie Noordelijke provincies.

3.3 Maatschappen voor groenere landbouw

Activiteiten en resultaten

Binnen dit project werkten we samen met LTO Noord aan verduurzaming van de landbouw. Binnen de landbouw is sprake van schaalvergroting, die in Drenthe met name bij de melkveehouderij zichtbaar is. Deze schaalvergroting heeft invloed op de kwaliteiten van het landschap in Drenthe. Vanuit de Europese Unie komt er met het Nieuw Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) een verplichte vergroening op de landbouw af. Hoe deze regeling er precies uit gaat zien is nu nog onderwerp van discussie tussen de verschillende landen, maar agrarische bedrijven zullen invulling moeten geven aan natuur- en milieudoelen om hun bedrijfstoelage zeker te stellen. Deze ontwikkelingen bieden zowel bedreigingen als kansen die we samen met de landbouworganisaties tegemoet willen treden. Belangrijke inzet is dat we verdere modernisering en voortgaande schaalvergroting willen combineren met verduurzaming. In 2013 hebben we hier uitvoering aan gegeven via de volgende sporen.

Maatschappelijke agendering en debat schaalvergroting

In 2013 hebben we samen met LTO Noord, de Natuur en Milieufederaties Groningen en Friesland en het Dagblad van het Noorden en de Leeuwarder Courant het maatschappelijk debat over de verdere ontwikkeling van landbouw op gang gebracht. Maatschappelijk draagvlak is een doorslaggevende factor onder de mogelijke ontwikkelingen van de landbouw in Noord-Nederland. Als we schaalvergroting en moderniseren willen combineren met verduurzaming, is één van de belangrijkste vragen; hoe denkt de noordeling over schaalvergroting in de landbouw in Noord-Nederland? Samen met de partners hebben we daarom het initiatief genomen voor het organiseren van een grote enquête en een Noordelijk debat over deze kwesties.

Op 22 juni hebben we gezamenlijk een enquête over de landbouw in Noord-Nederland gepubliceerd. In de aanloop naar de enquête is in beide dagbladen de artikelenreeks 'Scharrelen of opschalen' verschenen. De enquête is zowel in de krant als op de websites van beide dagbladen verschenen. Bijna 4.250 mensen hebben de enquête ingevuld. Uit de resultaten kwam naar voren dat inwoners van Groningen, Friesland en Drenthe vinden dat schaalvergroting in de landbouw onder voorwaarden mogelijk is, intensieve veehouderij kritisch wordt beoordeeld en consumenten worden gezien als de drijvende kracht achter verduurzaming van de landbouw.

Op 21 september zijn de resultaten van de enquête in beide dagbladen gepubliceerd en op 2 oktober hebben we in Marum gezamenlijk het grote noordelijke Landbouwdebat georganiseerd. Zo'n 250 boeren, inwoners en bestuurders uit Groningen, Friesland en Drenthe hebben over de toekomst van de landbouw in Noord-Nederland gediscussieerd. Tijdens het debat kwamen grote tegenstellingen, maar ook wederzijds begrip naar voren.

De resultaten van de enquête en het debat gebruiken we bij de ontwikkeling en uitvoering van diverse vervolgvacatures. De hoofdvraag is in dit kader de melkveehouderij. In het kader van de AgroAgenda Noord-Nederland gaan we met de sector en de zuivelindustrie gezamenlijke initiatieven ontwikkelen die bijdragen aan verdere verduurzaming van de melkveehouderij. Verder zullen we met LTO Noord werken aan het beperken van lichthinder door melkveestallen.

Meer ruimtelijke kwaliteit bij bedrijfsuitbreidingen

Uit de landbouwenquête kwam onder meer naar voren dat de noordeling van mening is dat schaalvergroting in akkerbouw en melkveehouderij mogelijk is, maar wel onder de voorwaarde dat de kwaliteiten van het landschap behouden blijven. Met LTO Noord werken we samen aan een betere ruimtelijke inpassing van schaalvergroting in de melkveehouderij. Dit heeft in 2011 geleid tot voorstellen voor een Drentse aanpak van schaalvergroting in de melkveehouderij mét ruimtelijke kwaliteit.

Deze voorstellen hebben betrekking op de bebouwingsregeling voor agrarische bedrijven, de regierol van de gemeente en het ontwerpproces in de vorm van een keukentafelaanpak. In 2013 hebben we samen met LTO Noord en gemeenten gewerkt aan de implementatie van de Drentse aanpak en het omzetten in gemeentelijk beleid.

In april hebben we samen met LTO Noord en de KNHM voor ambtenaren ruimtelijke ordening en vergunningverlening van Drentse gemeenten een bijeenkomst georganiseerd over sturing op ruimtelijke kwaliteit in het buitengebied. Tijdens de bijeenkomst hebben de gemeenten De Wolden, Midden-Drenthe en Westerveld gepresenteerd op welke wijze zij regie voeren op ruimtelijke kwaliteit in het buitengebied. Ook heeft Libau de Groningse aanpak gepresenteerd.

Verder hebben we samen met de gemeenten De Wolden en Emmen bekeken hoe de keukentafelaanpak in beide gemeenten kan worden geïmplementeerd. In de gemeente De Wolden is aan de hand van een pilot ervaring opgedaan met de toepassing van de keukentafelaanpak bij de uitbreiding van een melkveehouderijbedrijf. Ook in de gemeente Emmen is een pilot opgestart. Deze is (vooral nog) niet tot een afronding gekomen omdat de beoogde uitbreiding van het agrarisch bedrijf om milieutechnische redenen niet mogelijk bleek.

Samen met LTO Noord hebben wij geconstateerd dat de implementatie van de Drentse aanpak bij Drentse gemeenten lastiger is dan oorspronkelijk gedacht. Met name de toepassing van de keukentafelaanpak komt bij gemeenten nog moeizaam van de grond. Omdat het project wel veel leerpunten en aanbevelingen heeft opgeleverd, hebben we in februari 2014 de brochure *Boerderijen om trots te zijn 2* uitgebracht. In deze brochure zijn nadere adviezen opgenomen met betrekking tot de bebouwingsregeling, regierol en keukentafelaanpak.

Om de implementatie van de Drentse aanpak voor ruimtelijke inpassing van schaalvergroting te bevorderen heeft de provincie, na overleg met ons, een passage hierover opgenomen in de Actualisatie van de Omgevingsvisie.

We hebben dit jaar verder inbreng geleverd bij het opstellen van de AgroAgenda Noord Nederland (zie stimuleren Eco-nomie), de provincie landbouwvisie en met diverse organisaties overleg gevoerd over de mogelijke aanpak en invulling van het GLB beleid (ontwikkeling gebiedscollectieven/Markeplan).

Producten

- Organisatie en uitvoering landbouwenquête van noordelijke Natuur en Milieufederaties en LTO Noord in samenwerking met het Dagblad van het Noorden en Leeuwarder Courant (4.250 deelnemers)
- Bijdragen/productie artikelenreeks over schaalvergroting landbouw in Dagblad van het Noorden en Leeuwarder Courant
- Presentatie resultaten landbouwenquête (persberichten en media)
- Organisatie en uitvoering grote noordelijke Landbouwdebat (250 deelnemers)
- Persberichten in lokale en regionale media voor resultaten landbouwenquête en –debat
- Organisatie bijeenkomst Sturing op ruimtelijke kwaliteit in het buitengebied voor Drentse gemeenten
- Pilots keukentafelaanpak De Wolden en Emmen
- Voorbereiding Brochure Boerderijen om trots op te zijn 2 (verschijnt februari 2014)
- Uitwerking ruimtelijke inpassing agrarische bedrijven in Actualisatie Omgevingsvisie
- Afstemming met terreinbeherende organisaties en Landschapsbeheer Drenthe over invulling gebiedscollectieven in kader nieuwe GLB
- Inbreng in bijeenkomst over Markeplan ANV Drenthe en LTO Noord
- Inbreng bij opstellen provinciale Landbouwvisie Duurzaam boeren op goede gronden.

3.4 Duurzame Perspectieven voor gereserveerde ruimte

Activiteiten en resultaten

In 2013 heeft de NMF Drenthe de mogelijkheden verkend voor de inrichting van braakliggende terreinen met tijdelijke natuur en het aansporen van gemeenten en projectontwikkelaars om voor deze tijdelijke, andere bestemming te kiezen. Dit heeft zich vertaald in de voorbereiding van een Noordelijke inspiratiebijeenkomst 'Tijdelijke Natuur' die begin 2014 wordt georganiseerd in samenwerking met acht partijen die de landelijke Green Deal Tijdelijke Natuur hebben onderschreven.

Uit een verkennend onderzoek dat we in 2013 hebben uitgevoerd blijkt dat in de provincie Drenthe al verschillende, vaak kleinschalige initiatieven zijn genomen voor tijdelijk gebruik van braakliggende gronden voor diverse bestemmingen. In enkele gevallen komen deze initiatieven van groepen bewoners die een braakliggend terrein in de eigen omgeving, in overleg met de eigenaar (gemeente, projectontwikkelaar) tijdelijk inrichten en beheren als speelterrein, moestuin, vlindertuin en/of parkje (vb: Bergierslanden, Meppel). Daarnaast zijn ook grootschaligere initiatieven genomen om tijdelijk waarde toe te voegen aan een braakliggend gebied door de teelt van gewassen (vb: Haverteelt Messchenveld door ANV).

Tijdens de verkenning van de mogelijkheden voor tijdelijke functies voor braakliggende gronden, kwam ook tijdelijke natuur naar voren. Vanuit het Rijk wordt deze ontwikkeling ondersteund middels de 'Beleidslijn Tijdelijke natuur'. Kern van dit beleid is dat een terreineigenaar vooraf toestemming krijgt om in het kader van de Flora- en Faunawet beschermde soorten te verwijderen op het moment dat het gebied zijn uiteindelijke bestemming krijgt. Dit op voorwaarde dat de terreineigenaar de natuur zich vrij laat ontwikkelen totdat de werkzaamheden beginnen. Uit gesprekken met verschillende gemeenten in Drenthe bleek dat deze beleidslijn nog weinig bekend is, maar dat men wel geïnteresseerd is in de mogelijkheden. Gezien de ecologische- en economische voordelen van tijdelijke natuur hebben we het initiatief genomen om een kennis- en inspiratiebijeenkomst te beleggen voor gemeenten, projectontwikkelaars en lokale natuur- en milieugroepen. We organiseren deze bijeenkomst samen met de natuur en milieufederaties in Friesland en Groningen en mede namens de acht partijen die zijn verbonden aan de Green Deal Tijdelijke Natuur. De bijeenkomst zal begin 2014 plaatsvinden op het toekomstig bedrijventerrein 'Eeserwold' in Steenwijk; een aansprekend voorbeeld van tijdelijke natuur. Tijdens deze bijeenkomst laten we ook voorbeelden zien van lokale initiatieven en nodigen we de deelnemers uit om in kaart te brengen welke braakliggende terreinen zich lenen voor tijdelijke natuur. Onze insteek is nadrukkelijk om hieraan samen met betrokken partijen een concreet vervolg te geven in 2014.

Producten

- Lokale initiatieven voor de (tijdelijke) invulling van braakliggende gronden in Drenthe in kaart gebracht, gericht op het inspireren en ondersteunen van gemeenten en projectontwikkelaars
- Voorbereiding Noordelijke kennis- en inspiratiebijeenkomst 'Tijdelijke Natuur' in samenwerking met de 8 partijen die samenwerken in de Green Deal Tijdelijke Natuur en de Friese- en Groningse Milieufederaties.

3.5 Ontwerpen van nieuwe energielandschappen

Activiteiten en resultaten

De transitie naar een duurzame energievoorziening heeft een zodanig grote invloed op ruimtelijke ontwikkeling, dat een nieuwe generatie energielandschappen zal ontstaan. Bij het vormgeven van deze energielandschappen, is het van belang dat landschap en omgeving een belangrijk uitgangspunt blijven. De NMF Drenthe is voor de ontwikkeling van duurzame energie en maakt zich tegelijk sterk voor behoud van landschap en voldoende draagvlak voor deze ontwikkeling.

De plannen voor de plaatsing van een groot aantal windmolens in de Veenkoloniën hebben ook in 2013 onze aandacht gevraagd.

In 2012 hadden wij al een bijdrage geleverd aan het opstellen van de provinciale Gebiedsvisie windenergie. In februari hebben we samen met Natuurmonumenten onze zienswijze gegeven op de ontwerp Gebiedsvisie windenergie. We steunen de hoofdlijnen en inzet van de visie die uitgaat van het plaatsen van 280 MW windenergie voor het betreffende gebied maar hebben benadrukt dat er ruimte moet blijven voor maatwerk bij de nadere invulling van de vastgelegde windmolenlocaties, omdat omwonenden tot nu toe nog niet betrokken zijn. Aanvullend hebben wij de provincie en de gemeenten Aa en Hunze en Borger-Odoorn in juni bij de vaststelling van de Gebiedsvisie windenergie gevraagd, om voor de nu aangewezen windlocaties, een open en participatief planproces op te starten, bewoners worden uitgenodigd om zelf - met professionele begeleiding - mede uitwerking te geven aan de windplannen.

Eind 2013 hebben het Rijk en de provincie overeenstemming bereikt over de opgaven voor windenergie in de Drentse Veenkoloniën. Het Rijk heeft daarbij een aantal toezeggingen gedaan over de verdeling van de taakstelling van 285,5 MW over het zoekgebied en het betrekken van de Gebiedsvisie windenergie bij de verdere uitwerking van RCR-procedures in het noordelijk deel van het plangebied (grondgebied Aa en Hunze en Borger-Odoorn). Het Rijk is daar nu aan zet.

De gemeente Emmen heeft - mede op grond van onze adviezen en los van de provinciale Gebiedsvisie - al wel verdere uitwerking gegeven aan participatie van omwonenden bij de uitwerking van haar windbeleid. In overleg met bewoners is de Structuurvisie windenergie opgesteld. In onze zienswijze op de ontwerp Structuurvisie windenergie van de gemeente Emmen hebben we onze waardering uitgesproken voor deze aanpak. Ook hebben we aangegeven dat we de locatie die is gekozen voor de realisering van een windpark van 60 MW begrijpen, maar dat we vragen hebben bij de begrenzing van het plangebied. In het ontwerp grensde het zuidelijk deel van het plangebied aan Natura 2000-gebied Bargerveen. In december heeft de gemeente in de Nota beantwoording zienswijzen aangegeven dat zij tegemoetkomt aan ons bezwaar en dat het zuidelijk deel van het plangebied komt te vervallen. De vaststelling van de Structuurvisie windenergie is door de raad over de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2014 heen getild.

Tenslotte hebben we samen met een brede coalitie van natuur- en milieuorganisaties gereageerd op het concept en het ontwerp van de Structuurvisie Wind op Land. Ook bij het Rijk hebben we het belang van bewonersparticipatie bij de planontwikkeling onder de aandacht gebracht. Basis daarvoor was o.a. een gezamenlijke eindrapportage Gedragen door de wind, met leerpunten en ervaringen die zijn opgedaan in de provincies Groningen/Drenthe, Noord-Holland, Noord-Brabant en Overijssel met de planontwikkeling voor windparken en de betrokkenheid van bewoners daarbij.

Ook in 2014 zullen wij de verdere planontwikkeling zowel in het noordelijk deel van het zoekgebied als in de gemeente Emmen en Coevorden kritisch volgen. Daarbij blijven wij ons – samen met bewonersgroepen – sterk maken voor participatie van bewoners bij de planvorming en –uitvoering.

We hebben dit jaar verder een projectvoorstel ontwikkeld voor het proactief en integraal ontwerpen van grondgebonden zonnecentrales (zonne-akkers). Tot nu toe worden zonnepanelen vooral op daken van woningen en agrarische bedrijven geplaatst. Er zijn echter ook verschillende plannen voor zonne-akkers in ontwikkeling. De impact van een grootschalige zonne-akker is groot, omdat de zonne-akkers meerdere hectares beslaan. Dat geldt zeker wanneer de zonnepanelen op palen boven de grond staan. De impact van een zonnecentrale op het landschap is een relatief nieuw ruimtelijk vraagstuk. Het is daarom van belang om tijdig over de landschappelijke inpassing en het ontwerp van

zonnecentrales na te denken en hier proactief op in te spelen. In het projectvoorstel Zonnig ontwerpen hebben we voorgesteld als eerste stap een aantal integrale voorbeeldontwerpen voor een zonnecentrale te maken. Vervolgens zouden op basis daarvan ontwerp handvatten voor inpassing van zonne-akkers worden geformuleerd.

Helaas is het niet gelukt om het project gefinancierd te krijgen.

We hebben de projectopzet aangeboden aan de provincie Drenthe. Die blijkt inmiddels, mogelijk naar aanleiding van onze inzet, eigen initiatieven op dit gebied te ontplooiën. Wij vinden het een gemiste kans dat externe partners daar niet meer en eerder bij zijn betrokken.

Producten

- Overleg met provincie en Tegenwind Veenkoloniën over uitwerking en uitvoering Gebiedsvisie windenergie
- Zienswijze ontwerp Gebiedsvisie windenergie
- Brieven aan raadscommissies Aa en Hunze en Borger-Odoorn en Statencommissie Omgevingsbeleid m.b.t. Gebiedsvisie windenergie
- Zienswijze ontwerp Structuurvisie windenergie Emmen
- Reactie gezamenlijke natuur- en milieuorganisaties op concept Structuurvisie Wind op Land (SWOL)
- Zienswijze gezamenlijke natuur- en milieuorganisatie op ontwerp SWOL
- Eindrapport Gedragen door de wind met leerpunten en ervaringen die zijn opgedaan in de provincies Groningen/Drenthe, Noord-Holland, Noord-Brabant en Overijssel met de planontwikkeling voor windparken en de betrokkenheid van bewoners daarbij.

3.6 Werk maken van zelfvoorzienende watersystemen

Activiteiten en resultaten

Herstel van het natuurlijke watersysteem in Drenthe is voor meerdere functies in het landelijk gebied van belang.

Dit jaar hebben wij een impuls gegeven aan een meer zelfvoorzienend watersysteem in het stroomgebied van de Hunze. Samen met Het Drentse Landschap, Het Groninger Landschap en de Natuur en Milieufederatie Groningen hebben wij eind 2012 het initiatief genomen voor een vervolg op de Hunzevisie uit 1995. Wij willen, samen met andere partijen, graag een nieuwe stip op de horizon plaatsen, uitgaande van wat er al allemaal tussen 1995 en nu is gerealiseerd in dit gebied. Wij bieden daarin oplossingen voor een aantal knelpunten van deze tijd (o.a. wateroverlast, veenoxidatie) en koppelen deze aan voorstellen voor toekomstige natuurontwikkeling in het hele stroomgebied.

Dit jaar hebben wij deze nieuwe visie vorm gegeven. Daarbij hebben wij gebruik gemaakt van de inhoudelijke en beleidsmatige inbreng van de diverse belanghebbenden in het gebied.

Wij organiseerden daarvoor in het voorjaar een werkbijeenkomst waarin wij de eerste contouren van de visie opstelden samen met onze partners. Op deze bijeenkomst was ook waterschap Hunze en Aa's aanwezig om het waterbeleid voor het Hunzegebied toe te lichten en mee te denken over de door ons voorgestelde veranderingen in het gebied. In het najaar presenteerden wij onze voorlopige visie aan een breed gezelschap van betrokkenen bij het gebied op een werkbijeenkomst. Op deze bijeenkomst vond een levendige uitwisseling plaats van ideeën en aandachtspunten met betrekking tot onze visie. In de loop van het jaar hebben wij naast deze werkbijeenkomsten, overleg gevoerd met de twee in dit gebied actieve waterleidingmaatschappijen en LTO Noord. Ook dit leverde de gewenste bouwstenen op voor onze visie.

We zullen de definitieve visie en het actieprogramma samen met onze partners in 2014 presenteren in combinatie met de organisatie van een speciale Hunzeweek.

Ons streven was om in 2013 ook een project over het vasthouden van water op te zetten samen met LTO Noord, waterschap Hunze en Aa's en Natuurmonumenten en dit te koppelen aan de gebiedsagenda's. Met LTO Noord hebben we daar overleg over gevoerd. Op basis van dit overleg is besloten de gezamenlijke inzet te richten op de ontwikkelingen rond het provinciale beekdalbeleid en de daaruit voortkomende pilots.

Via de ambtelijke werkgroep van de CLG hebben we inbreng geleverd bij het afronden van de provinciale Beekdalenvisie 2030.

Kern van deze visie is dat de beekdalen in Drenthe robuuster worden en daardoor meer waterdynamiek gaan vertonen. Dit is een ontwikkeling die onze steun heeft, omdat dit bijdraagt aan een meer natuurlijker watersysteem in de beekdalen.

Omdat de realisering van het streefbeeld nog een hele opgave is, hebben we ons samen met LTO Noord sterk gemaakt voor uitvoering van een aantal pilots. Het doel van de pilots is om samen met het gebied een plan te maken voor de ontwikkeling naar een robuust beekdal en om hiervan te leren voor de aanpak in andere gebieden.

De Beekdalenvisie is in september door GS vastgesteld. Het voorstel om te starten met pilots is hierin overgenomen.

In het najaar hebben wij vervolgens samen met de provincie, LTO Noord en de waterschappen bekeken welke beekdalen geschikt zouden zijn voor de uitvoering van een pilot. Daarbij is gezocht naar een multifunctioneel beekdal en een beekdal met alleen een landbouwfunctie. Op basis van veldbezoeken is uiteindelijk gekozen voor de middenloop van het Achterste Diep, een beekdal met landbouw en natuur en de Dwingelderstroom ten oosten van Dwingeloo, een landbouwbeekdal. Bij de Dwingelderstroom wordt ook vasthouden op de hogere gronden als maatregel in de pilot meegenomen.

Vervolgens hebben wij gezamenlijk een offerteaanvraag geformuleerd voor de opzet en uitvoering van de pilots. Drie adviesbureaus zijn eind december gevraagd hiervoor offerte uit te brengen. In februari 2014 hebben de drie bureaus hun offerte gepresenteerd en is gezamenlijk besloten CLM opdracht te geven voor de uitvoering van de pilots. De provincie is formeel opdrachtgever.

In maart 2014 wordt gestart met de pilots. De opzet is deze begin 2015 af te ronden. Via een begeleidingsgroep, bestaande uit de waterschappen, LTO Noord, de NMF Drenthe en de gemeenten Borger-Odoorn en Westerveld, blijven wij betrokken bij de uitvoering.

De NMF Drenthe levert verder inbreng in het project Uffelte-Ruinen waar wateropgaven en natuur en gebiedsontwikkeling worden gecombineerd. In 2013 is hier door de trekkers (provincie en waterschap) weinig voortgang geboekt omdat het waterschap de wateropgaven eerst met nieuwe modellen moest doorrekenen. De gezamenlijke gebiedsontwikkeling zal naar verwachting in 2014 worden voortgezet.

Producten

- Werkbijeenkomst Hunzevisie met Groninger Landschap, Drents Landschap, Natuur en Milieufederatie Groningen en waterschap Hunze en Aa's, 2 april 2013
- Overleg met diverse stakeholders (o.a. waterschap, waterleidingmaatschappijen en LTO Noord) inzake gewenste ontwikkelingen in het Hunzedal
- Organisatie werkatelier Hunzevisie 2030, 28 november 2013, De Leine, Groningen
- Visiedocument Hunzedal 2030, Nieuwe stappen op weg naar een uniek, (be)leefbaar beekdallandschap, december 2013
- Inbreng /advisering t.b.v. de provinciale Beekdalenvisie 2030.
- Ontwikkeling opzet en uitvoering van de beekdalpilots 'Achterste Diep' en 'Dwingelderstroom' i.s.m. provincie en LTO Noord.

3.7 Ontwikkelen van de stille kracht van Drenthe

Activiteiten en resultaten

De NMF Drenthe zet zich in voor het behouden en versterken van een breed maatschappelijk- en politiek draagvlak voor Drentse kernkwaliteit 'rust' (stilte en duisternis). Hiervoor maken we stilte en duisternis 'beleefbaar' voor de inwoners en bezoekers van Drenthe en brengen we adviezen uit aan provincie, gemeenten en bedrijven om beleid te ontwikkelen / maatregelen te nemen die bijdragen aan het behouden en versterken van stilte en duisternis.

Nacht van de Nacht

In 2013 organiseerden we voor de negende keer de Nacht van de Nacht in Drenthe. Deze landelijke campagne richt zich op een positieve beleving van de kernkwaliteit duisternis door het organiseren van laagdrempelige activiteiten in alle provincies, tijdens de nacht dat de klok een uur teruggezet wordt. De Nacht van de Nacht 2013 vond plaats van zaterdag 26 op zondag 27 oktober en in totaal namen 34.000 mensen in heel Nederland deel aan een grote diversiteit aan activiteiten. Onze inspanningen om van het evenement in Drenthe een succes te maken hebben ertoe geleid dat er in Drenthe opnieuw meer activiteiten zijn georganiseerd dan in het jaar ervoor (30 in 2013 t.o.v. 23 in 2012). Ook het aantal bezoekers nam toe tot ruim 1500 (t.o.v. 1200 in 2012) en uit de evaluatie van de activiteiten bleek een grote mate van waardering. Dat die waardering er is blijkt ook uit het feit dat zich voor, tijdens en na de Nacht van de Nacht veel nieuwe mensen hebben aangemeld als 'Vriend van de Nacht'. Zij worden door de NMF Drenthe enkele keren per jaar op de hoogte gebracht van nieuws en activiteiten met betrekking tot het behoud en versterken van duisternis in de provincie.

Uit een door de Natuur en Milieufederaties uitgezette peiling naar de beleving van lichthinder kwam in 2013 naar voren dat een grote meerderheid zich vooral stoort aan overvloedig aanwezige en zelfs toenemende reclameverlichting op bedrijventerreinen en langs wegen. In Drenthe is dit vooral waar te nemen langs de A28 in de vorm van zwaar aangelichte reclamemasten en continu brandende lichtreclame op gebouwen. In 2013 hebben we hiervan een zeer beeldende fotocollage gemaakt die we in 2014 gaan inzetten om bedrijven en gemeenten aan te zetten tot zuiniger en slimmere omgang met reclameverlichting.

Al meerdere jaren is er sprake van een goede samenwerking tussen de NMF Drenthe en de provincie op de thema's stilte en duisternis. Om voor het voetlicht te brengen waar deze samenwerking toe heeft geleid, heeft de NMF Drenthe haar inzet op deze thema's en de resultaten hiervan uitgebreid gepresenteerd aan en besproken met het voltallige team Milieu, Bodem en Energie. De presentatie werd goed ontvangen en leidde tot een levendige uitwisseling over de mogelijkheden om ook de komende jaren gezamenlijke inzet te plegen op het bevorderen van stilte en duisternis als kernkwaliteiten van Drenthe.

Begin 2013 is door middel van gesprekken met de Recron en Marketing Drenthe nagegaan of zij mogelijkheden zagen om gezamenlijk activiteiten te ontwikkelen voor recreanten, gericht op de beleving van duisternis en stilte. Uit deze gesprekken bleek dat er vooralsnog weinig draagvlak is bij de recreatiesector om samen met ons activiteiten of arrangementen te ontwikkelen.

Duisternis bewust belicht

In Drenthe verschijnen steeds meer open melkveestallen die 's avonds de omgeving ongewenst verlichten. In de provincies Groningen en Friesland werken de provincies, LTO Noord en de natuur- en milieufederaties al een aantal jaren aan het beperken van lichthinder door melkveestallen, maar in Drenthe is nog nauwelijks aandacht voor het beperken van lichthinder door melkveestallen.

Door de schaalvergroting in de melkveehouderij zal het aantal verlichte melkveestallen in Drenthe nog verder toenemen. LTO Noord en de NMF Drenthe hebben de afgelopen jaren gewerkt aan de ruimtelijke inpassing van de schaalvergroting in de melkveehouderij. Dit heeft geresulteerd in voorstellen voor een Drentse aanpak van schaalvergroting in de melkveehouderij mét ruimtelijke kwaliteit. Het aspect lichthinder is daarbij tot nu toe onderbelicht gebleven. Dit vormde de aanleiding om gezamenlijk met LTO Noord het projectvoorstel Duisternis bewust belicht te ontwikkelen. Gezamenlijk willen we een gedragen Drentse aanpak ontwikkelen om de problematiek van de storende zichtbaarheid van verlichte melkveestallen in het donkere buitengebied van Drenthe te voorkomen en reduceren. Daarmee kan ook het energieverbruik door verlichting worden verminderd.

Het toetsen van de uitkomsten van de projecten in Friesland en Groningen voor een Drentse aanpak is uitgangspunt. In 2014 geven we uitvoering aan dit project.

Producten

- Coördinatie en communicatie van de negende Nacht van de Nacht met in Drenthe ruim 1500 deelnemers aan 30 verschillende activiteiten
- Uitwisseling met team Milieu, Bodem en Energie van de provincie Drenthe over de resultaten van activiteiten rondom de thema's Stilte en Duisternis
- Beeldende fotocollage van overvloedige reclameverlichting langs de A28, in te zetten voor vervolgactiviteiten richting bedrijven en gemeenten
- Samen met LTO Noord projectvoorstel 'Duisternis bewust verlicht' opgesteld, gericht op het voorkomen en reduceren van de zichtbaarheid van verlichte melkveestallen in het buitengebied. Uitvoering gepland voor 2014.

4. Activiteiten en resultaten programma Eco-Nomie

4.1 Adviseren, stimuleren en innoveren ECO-nomie

Activiteiten en resultaten

Binnen 'Adviseren, stimuleren en innoveren ECO-nomie' hebben we onze kernactiviteiten samengebracht die betrekking hebben een duurzame economische ontwikkeling. Dit betreft o.a. het stimuleren en initiëren van innovaties op de thema's energiebesparing, duurzame energieopwekking en groene bedrijvigheid.

Energie vormde in 2013 het belangrijkste speerpunt in dit werkveld. Verduurzaming van de energiehuishouding biedt zeker voor Noord Nederland belangrijke economische kansen. Voor opwekking van energie is dat breed erkend maar de mogelijkheden op het gebied van energiebesparing waren begin 2013 nog onderbelicht en ondergewaardeerd. De NMF Drenthe heeft met diverse activiteiten deze kansen opnieuw voor het voetlicht weten te brengen.

Energiebesparing in woningen levert extra banen op

Bij de start van het jaar 2013 hebben we CE Delft en SEO Economisch Onderzoek een verkenning laten uitvoeren naar de economische kansen energiebesparing bestaande bouw.

De resultaten van het CE/SEO onderzoek zijn vrijdag 22 maart 2013 in het Drents Museum door Frans Rooijers, directeur van CE Delft, gepresenteerd op het jubileum Festival Groen Drenthe van de NMF Drenthe.

Extra investeringen in energiebesparing van bestaande gebouwen kunnen voor Noord Nederland een fors aantal banen in de bouw en de toeleverende industrie op leveren. Afhankelijk van de besparingsdoelstelling leiden investeringen van zo'n 400 miljoen euro per jaar tot zo'n 4500 extra banen. Daarmee kunnen ruim 2000 werkloze bouwvakkers aan werk worden geholpen.

De resultaten van het onderzoek zijn aangeboden aan de provincie Drenthe, Bouwend Nederland en de Drentse gemeenten en hebben de aandacht getrokken. De economische potenties zijn inmiddels breed erkend. Deze hebben inmiddels een belangrijke plaats gekregen in het provinciale en Noordelijke energiebeleid. Het item staat inmiddels ook met een grote stip genoteerd in de Noordelijke uitwerking van het SER-akkoord en de activiteiten die de noordelijke provincies in het kader van de Energy Valley samenwerking in gang zetten. Dat zien we als winstpunt. Het is nu zaak dat we deze energiebesparing in bestaande woningen de komende jaren met volle kracht gaan realiseren.

Natuur- en milieufederaties mede aan de lat voor SER akkoord

De gezamenlijke natuur- en milieufederaties hebben zich dit jaar sterk gemaakt voor het landelijke SER energieakkoord. Dit akkoord is na een periode van intensieve voorbereiding en onderhandeling op vrijdag 6 september ondertekend door een brede coalitie van natuur- en milieuorganisaties, werkgevers, werknemers en overheden. De NMF Drenthe is mede ondertekenaar en heeft Drentse partijen opgeroepen hier samen een succes van te maken.

Het akkoord geeft nieuwe en noodzakelijke impulsen aan het energie- en klimaatbeleid. Het opent de weg voor wind op zee, samen met wind op land. Dit is keihard nodig om de doelstelling van 16% duurzaam te halen. Het zet de inzet op energiebesparing weer op nummer één. We zijn tevreden dat er nu gezamenlijke doelen en uitgangspunten liggen om te komen tot een duurzame energievoorziening. Het feit dat een breed palet van organisaties de doelen gezamenlijk onderschrijven, maakt het akkoord uitdagend en binnen het energiebeleid vrij uniek. De betrokken partijen zullen de aanpak en gewenste resultaten nu samen verder moeten zien te bereiken. De natuur en milieufederaties staan hier mede voor aan de lat. Vanuit dit akkoord zetten we ons in noordelijk verband samen met de NMF Groningen en de Friese Milieufederatie vooral in voor realisering van de duurzame lokale energievoorziening via onze servicepunten, de realisering van zon- en windenergie en het versnellen van de energiebesparing bij bestaande bouw en bedrijven.

Samenwerkingsagenda duurzame economie met VNO/MBK en Bouwend Nederland.

Op initiatief van de NMF Drenthe zijn de noordelijke milieufederaties in 2012 een overleg gestart met de ondernemersorganisaties VNO MKB Noord en Bouwend Noord Nederland. Inzet van dit overleg is om te komen tot een meer gezamenlijke inzet op het gebied voor het verduurzaming van de noordelijke economie. Dit vanuit het besef dat op een groot aantal gebieden noordelijke kansen liggen die we mede op basis een meer gezamenlijke inzet kunnen verzilveren.

De NMF Drenthe heeft in het kader van dit overleg een eerste verkenning uitgevoerd naar mogelijkheden op dit terrein. Op basis hiervan en mede naar aanleiding van de landelijke

ontwikkelingen is dit jaar besloten de samenwerking te richten op het speerpunt energiebesparing. De gezamenlijke ambities op dit terrein komen rechtstreeks voort uit het SER-akkoord. Gezamenlijke activiteiten zijn gekoppeld aan de noordelijke vertaling van dit akkoord, die begin 2014 hun beslag zullen krijgen.

AgroAgenda

De noordelijke provincies hebben eind 2012 het initiatief genomen om samen met het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties te komen tot een Noordelijke AgroAgenda. De noordelijke milieufederaties zijn gevraagd hierbij inbreng van milieu en omgeving te leveren en hebben daaraan gehoor gegeven omdat verduurzaming van de landbouw een belangrijk speerpunt is binnen ons werk.

De NMF Drenthe heeft de inbreng bij de totstandkoming van deze AgroAgenda verzorgd namens de milieufederaties. Doel en inzet is om met boeren, verwerkende industrie, kennisinstellingen en de overheid in Fryslan, Groningen en Drenthe de krachten te bundelen voor landbouwinnovatie in Noord-Nederland. Met elkaar werken partijen aan een moderne, renderende landbouw, die schoon en efficiënt produceert en die meer in harmonie is met mens en omgeving.

De NMF Drenthe heeft gepleit voor verdere verduurzaming van de productie, waarmee Noord-Nederland koploper in duurzaamheid kan worden en als voorbeeld voor Europa kan dienen. Verdere verduurzaming van de productie, het duurzaam gebruikmaken van groene grondstoffen en verbetering van de kwaliteit van het landelijk gebied zijn mede door onze inzet belangrijke speerpunten geworden van de AgroAgenda. De AgroAgenda is tot stand gekomen onder leiding van professor Rabbinge en medio 2013 gepresenteerd. Deze agenda zal de komende jaren een belangrijke leidraad kunnen vormen voor de inzet van Europese en landelijke fondsen. Samen met de betrokken partijen zal deze de komende jaren worden uitgewerkt in programma's en projecten. De NMF Drenthe is lid van de stuurgroep die dit geheel zal begeleiden.

TT-Convenant

De NMF Drenthe is één van de overlegpartners van het TT-convenant dat gericht is op de versterking van de omgevingskwaliteit van de zuidkant van Assen c.q. de omgeving van het TT-gebied. In 2013 is er door de gemeente Assen en provincie, trekkers van het convenant weliswaar overleg georganiseerd maar op het meest cruciale onderdeel; de vermindering van de geluidsoverlast, is geen voortgang geboekt. Teleurstellend is dat de boogde en beloofde aanleg van een geluidswal rond de woonwijk Baggelhuizen nog steeds niet rond is. Ook op het punt van versterking van het Witterveld lijken de acties – nadat in 2012 goede voortgang is geboekt - in 2013 tot stilstand te komen. Wij zullen ons de komende tijd inzetten voor reactivering van dit proces.

De NMF Drenthe heeft zich samen met Het Drents Landschap en camping Witterzomer verzet tegen een nieuwe vergunning voor het Schietterrein Witterveld. In de ontwerp vergunning was een enorme verruiming van het aantal schoten voorzien. De geluidsdruk in dit gebied dreigde daardoor nog verder toe te nemen. Er is door ons beroep aange tekend tegen deze vergunning.

Aanpassing N33

Begin 2013 is de aanpassing van de N33 door rijkswaterstaat en de provincies van start gegaan. De NMF Drenthe heeft zich de afgelopen jaren ingezet voor integrale wegaanpak met een pakket maatregelen op het gebied van natuur, milieu en landschap. Dit heeft uiteindelijk geresulteerd tot een aangepast natuur- en landschapsontwerp voor het tracé over de Hunze, verbeterde ecologische verbindingen onder de weg in het Drentse Aa gebied en rond Assen Zuid. Ons pleidooi voor stillere aanpak van deze weg is in de planvormingsperiode helaas terzijde geschoven. Bij de uitvoering blijkt nu dat op diverse plaatsen op dit tracé sprake is van geluidsoverlast. De betrokken gemeenten pleiten inmiddels ook voor extra maatregelen.

Valuta voor Veen

Vorig jaar constateerde men bij Stichting Groninger Landschap dat er op één van haar terreinen spontaan veenmos aan het groeien was. Dit veen en de bijbehorende ontstane habitat gaf niet alleen een forse bijdrage aan de natuurwaarde van het gebied, maar had ook potentieel om verder te groeien tot hoogveen. Groei van veen legt CO₂ vast. En CO₂ heeft tegenwoordig een zekere waarde en aldus is het idee om deze twee aan elkaar te koppelen. Valuta voor Veen was geboren: een financieringswijze om de ontwikkeling van veengebieden en behoud van veenweidegebieden te ondersteunen. De NMF Groningen heeft het initiatief genomen om dit concept samen met diverse partners verder te ontwikkelen. De NMF Drenthe heeft zich als partner aangesloten bij dit initiatief en

zich er mede voor ingezet hiervoor een proef- en pilotproject in deze regio van de grond te krijgen. Hiervoor is in 2013 overleg gevoerd met o.a. het waterschap, de Regio Groningen-Assen en de provincies Groningen en Drenthe. Een eerste onderzoek naar de potenties van dit concept zijn gestart en onze inzet is o.a. gericht op de start van een aantal pilots in gebieden waar vermindering van de veen-oxidatie en/of veenvorming kan plaatsvinden.

Producten

- Agendering van de economische kansen van energiebesparing in bestaande bouw door:
 - Initiëren onderzoek door CE Delft en SEO resulterend in rapport 'Bouwen, Banen en Betaalbare energie in Noord-Nederland';
 - Aanbieding en presentatie van de resultaten van het onderzoek aan Provincie Drenthe, Bouwend Nederland en Drentse gemeenten;
 - Inbreng in de Noordelijke uitwerking van het SER-energieakkoord.
- Medeondertekenaar van het landelijke SER-energieakkoord en oproepen van Drentse partijen om van het akkoord een succes te maken.
- Noordelijke samenwerkingsagenda duurzame economie met VNO/MKB en Bouwend Nederland opgesteld, met als speerpunt energiebesparing.
- Mede namens de Groningse en Friese natuur en milieufederaties bijgedragen aan de totstandkoming van een Noordelijke Agro-agenda gericht op een moderne en renderende landbouw die schoon en efficiënt produceert en die meer in harmonie is met mens en omgeving.
- Inzet voor de uitvoering van enkele afspraken in het kader van het eerder gesloten TT-convenant.
- Inzet voor een integrale wegaanpak bij de aanpassing van de N33 gericht op een pakket maatregelen voor natuur, milieu en landschap. Geluidshinder blijft daarbij nog een aandachtspunt.
- Mede initiatiefnemer verdere ontwikkeling en uitvoering van het concept 'Valuta voor Veen'; een financieringswijze om de ontwikkeling van veengebieden en behoud van veenweidegebieden te ondersteunen ivm CO₂-vastlegging door:
 - Inzet om een proef- en pilotproject in de regio van de grond te trekken met de provincies Groningen en Drenthe, Waterschappen en het regionaal samenwerkingsverband Groningen-Assen
 - Eerste onderzoek te starten naar de potenties van het concept

4.2 Servicepunt lokale duurzame energieopwekking

Activiteiten en resultaten

In 2012 is door de NMF Drenthe het Servicepunt Energie Lokaal Drenthe opgericht om lokale initiatieven op het gebied van duurzame energie en energiebesparing te ondersteunen. Kennisdeling, netwerkvorming, stimuleren van samenwerking en 'eerste-lijns' ondersteuning zijn voor het Servicepunt de belangrijke manieren om de lokale initiatieven verder te helpen. Ook in 2013 heeft ons Servicepunt deze taken uitgevoerd.

In 2013 is het aantal initiatieven in Drenthe mede door onze inzet uitgegroeid van 35 tot ruim 50. Veel van deze nieuwe initiatieven hebben een beroep gedaan op het (kennis) netwerk van ons Servicepunt.

Opstart en ondersteuning lokale groepen

Eerstelijns ondersteuning was ook in 2013 een belangrijke taak van het Servicepunt. Meer dan 15 lokale groepen hebben gedurende het jaar gebruik gemaakt van de mogelijkheden tot ondersteuning. In veel gevallen ging het daarbij om de inbreng van onafhankelijke kennis. Zo zijn onder andere voor Ameltherhout, VVE Broeklaan, VVE Westhof en in Rolde presentaties en adviesgesprekken gegeven over de collectieve inkoop van zonnepanelen en energiebesparende maatregelen.

In een aantal gevallen betrof de ondersteuning van het Servicepunt hulp bij het opstarten van een initiatief (b.v. Wat(t)Piek(t)Assen, De Groeve) of hulp bij beoordelen van businessplannen (Dwingelerstroom).

In andere gevallen betrof het voornamelijk de inbreng van nieuwe netwerkpartners, zoals bij de Drentse Kei en Hooghalen Duurzaam, om het initiatief te versterken en vervolgvaciteiten mogelijk te maken.

Bij een aantal initiatieven is mede dankzij de inzet van het Servicepunt in 2013 overgegaan tot plaatsing van duurzame energie. Het 1894 Energiecollectief en Duurzaam Rolde springen er wat dat betreft uit met de plaatsing/bestelling van meer dan 200.000 Wp aan zonnepanelen.

Voor andere initiatieven geldt dat plaatsing is voorbereid en staat gepland voor 2014 (Zeijen, Ameltherhout, Wat(t)piek(t)Assen).

Het Servicepunt heeft presentaties gegeven voor diverse lokale belangenverenigingen of plaatselijke werkgroepen, o.a. in Ansen, Valthe, Odoorn en Zuidlaarderveen. Daarnaast zijn er presentaties gegeven voor bedrijven en voor netwerkorganisaties, bijvoorbeeld bij D'66 in Zuid-Oost Drenthe, op de Bedrijven Contact Dagen in Assen en op een gezamenlijk met de BOKD georganiseerde avond voor diverse dorpschouwen en dorpsbelangenverenigingen.

Een bijzondere presentatie vond plaats op het landelijke IRR-Congres over zonne-energie in Breukelen in mei 2013. Op dit tweedaagse congres maakten veel landelijke marktpartijen voor het eerst kennis met de potentie die Lokale Energiegroepen en de Servicepunten bieden op het gebied van zonne-energie.

Netwerk en samenwerking

Ons servicepunt heeft in 2013 de ontmoeting tussen lokale energie initiatieven en overheden gestimuleerd. Voor dat doel hebben we in februari en maart twee ambassadeursbijeenkomsten georganiseerd. Tijdens deze druk bezochte bijeenkomsten hebben lokale initiatieven zich gepresenteerd aan raadsleden en wethouders van diverse gemeenten. Naast de presentatie van actieve groepen is ook de samenwerking tussen gemeenten en de lokale initiatieven gestimuleerd. De ambassadeurs bijeenkomsten hebben eind 2013 een vervolg gekregen in de werkconferentie Energie Lokaal (zie Collectief Energie besparen in de bestaande bouw).

Het Servicepunt heeft actief meegewerkt aan de totstandkoming van een nieuw veelbelovend initiatief: de Drentse Kei. Enerzijds door tijdens een aantal bijeenkomsten de Drentse Kei te introduceren en anderzijds door speciaal voor de Drentse Kei een informatieavond te organiseren waarin de Drentse Kei en het nieuwe Noordelijke energiebedrijf NLD zich konden presenteren aan de geïnteresseerde initiatieven. Voor de Drentse Kei leidde deze avond tot verschillende nieuwe leden.

De Drentse Kei is een overkoepelende coöperatie die, samen met koepels uit Friesland en Groningen, een Noord-Nederlands energiebedrijf voor de lokale energie coöperaties gaat opzetten.

Kennisopbouw en -deling

Samen met onze landelijke partners binnen het samenwerkingsverband Hier Opgewekt zijn diverse kennisdossiers en producten ontwikkeld voor lokale energie initiatieven. Op de gezamenlijk ontwikkelde website www.hieropgewekt.nl staan meerdere kennisdossiers, onder andere over nieuwe belastingwetgeving en het opstarten van nieuwe initiatieven.

Daarnaast hebben we twee kennissessies (mede) georganiseerd met als doel kennis rond lokale initiatieven en ervaringen te delen en te verspreiden.

In juni hebben we in de Puddingfabriek in Groningen de Noordelijke kennissessie ledenwerving georganiseerd. Tijdens deze kennissessie hebben de initiatieven toegelicht op welke wijze andere organisaties leden aan zich binden en op welke wijze zij gebruik kunnen maken van doelgroepsegmentering. Landelijke adviesbureaus (Whise en Motivaction), maar ook initiatieven uit andere provincies hebben daar hun werkmethoden toegelicht en adviezen gegeven aan initiatieven. In november is het evenement Hier opgewekt georganiseerd in de Rijtuigenloods in Amersfoort. Met 750 deelnemers was deze bijeenkomst volgeboekt. Tijdens het evenement hebben lokale initiatieven kunnen kennismaken met nieuwe ideeën rond verdienmodellen en werden de nieuwste inzichten rond lokale coöperaties gedeeld.

Producten

- Uitbouw van het netwerk van 35 naar 52 lokale initiatieven die zijn verbonden aan het Servicepunt. Actieve medewerking, bemiddeling en/of advisering verleend aan 16 lokale groepen voor verdere ontwikkeling van het initiatief, afgestemd op de fase waarin de initiatieven zich bevinden:
 - Eco-oostermoer (kennisinbreng)
 - 1894 Energiecollectief (plan van aanpak)
 - Burgerkollektief Assen (Plan van aanpak)
 - Wat(t)Piek(t) Assen (kennisinbreng)
 - Duurzaam Rolde (kennisinbreng)
 - VVE Westhof (advisering rond aanpak)
 - VVE Broeklaan (advisering rond aanpak)
 - Energierijk Zeijen (kennisinbreng)
 - Duurzaam Ansen (kennisinbreng)
 - Hooghalen Duurzaam (netwerk)
 - Reestdal Energie (netwerk)
 - Dwingelerstroom i.o. (kennisinbreng)
 - De Groeve (advisering rond aanpak en kennisinbreng)
 - Duurzaam Bovensmilde (kennisinbreng)
 - Ameltherhout (kennisinbreng rond zon)
 - Drentse Kei (netwerk)
- Bijdrage bijeenkomst windfonds, Hotel Meursinge, Westerbork,
- Organisatie ambassadeursbijeenkomst, gemeentehuis Hoogeveen
- Organisatie ambassadeursbijeenkomst, gemeentehuis Assen
- Informatiebijeenkomst Drentse Kei, Hertenkamp Assen
- Kennissessie Ledenwerving, Puddingfabriek Groningen
- Mede-organisatie Evenement Hier Opgewekt, Rijtuigenloods Amersfoort
- Mede-productie en beheer Website Hier Opgewekt met diverse kennisdossiers voor lokale groepen
- Presentatie van het servicepunt en medewerking aan lokale en regionale informatiebijeenkomsten, o.a:
 - Dorpsbelangen Zuidlaarderveen
 - Dorpsbelangen Odoorn
 - D'66 fracties Zuid-Oost Drenthe
 - IRR-congres Zonne-energie, Breukelen
 - Informatieavond voor dorpshuizen en dorpsverenigingen, samen met BOKD, Nieuw-Balinge.
- Bijgewerkte presentatiekaart met lokale energie-initiatieven in Drenthe plus lijst met actieve groepen in Drenthe.

4.3 Drenthe gaat voor zonne-energie

Activiteiten en resultaten

Drenthe kan de energiedoelstelling voor 2020 alleen halen als ook zonne-energie een belangrijk deel uitmaakt van het pakket met duurzaam opgewekte energie.

In Drenthe zijn meerdere succesvolle initiatieven op het gebied van zonne-energie, vooral van particulieren. Ondanks dat was er begin 2013 nog maar een bescheiden vermogen aan zonnepanelen op daken van woonhuizen, utiliteitsgebouwen en bedrijven terechtgekomen. Binnen 'Drenthe gaat voor zonne-energie' hebben we de volgende activiteiten uitgevoerd om de toepassing van zonne-energie grootschalig te stimuleren.

Samen met de provincie wilden we de potenties van zonne-energie voor de hele provincie in beeld brengen en bij de diverse doelgroepen verder onder de aandacht brengen. De provincie heeft hierin halverwege het jaar het initiatief genomen en de opdracht gegeven voor heel Drenthe een zonnekaart te ontwikkelen. Dit is in het najaar in gang gezet.

Vervolgens hebben we samen met de provincie en gemeenten een aanpak en communicatieplan uitgewerkt waarmee we de zonnekaart breed onder de aandacht brengen en de toepassing ervan gaan stimuleren. Deze campagne is eind 2013 voorbereid en zal de eerste helft van 2014 plaatsvinden.

Binnen de communicatie en het stimuleren van zonne-energie zien we een belangrijke rol weggelegd voor de gebruikers. Zij zijn de potentiële ambassadeurs en mond op mond reclame van (tevreden) gebruikers heeft een groot effect.

In het najaar van 2013 hebben we in dat kader een behoefteonderzoek uitgezet onder ons Groene Peiler panel, supporters en nieuwsbrieflezers. Bijna 200 respondenten vulden de vragenlijst in. Belangrijkste conclusie is dat er behoefte is aan uitwisseling van ervaringen omtrent de aanschaf en toepassing van zonnepanelen. Voor het delen van deze ervaringen is door ons een facebookpagina opgezet. Deze zal in 2014 worden geïntegreerd in de campagne.

Daarnaast levert het onderzoek zo'n 25 vrijwilligers op die als ervaringsdeskundigen anderen willen helpen met informatie omtrent de aanschaf van zonnepanelen.

Om meer megawatt zonne-energie in Drenthe te bewerkstelligen is daarnaast via ons Servicepunt Energie Lokaal Drenthe aan diverse groepen ondersteuning geboden, waardoor ook de collectieve inkoop is toegelaten.

Producten

- Campagneaanpak en samenwerkingsplan Zon zoekt Drent (o.a. promotie via zonnekaart, zonnelening en zonnecoaches)
- Behoefteonderzoek omtrent voorlichting rond zonne-energie (200 respondenten)
- 25 zonne-ambassadeurs/ ervaringsdeskundigen
- Facebook pagina 'Zon zoekt Drent' waar mensen ervaringen met zonnepanelen kunnen delen.

4.4 Draagvlak voor Veenergie

Activiteiten en resultaten

In 2012 zijn we onder de werknaam 'Veenergie' met een nieuwe insteek aan de slag gegaan in de Veenkoloniale gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Coevorden en Emmen. Wij willen de lopende, negatief getinte discussies in de Veenkoloniën over het plaatsen van windmolens, ombuigen en verbreden naar een meer positief maatschappelijk debat over een duurzame energievoorziening. Veenergie moet leiden tot een gezamenlijke en gedragen visie en concrete maatregelen voor een duurzame energievoorziening. Uitgangspunt is dat een duurzame energievoorziening kan bijdragen aan (economische) versterking van het gebied.

Samen met deskundigen en een klankbordgroep, bestaande uit een brede afspiegeling van inwoners die het gebied en zijn inwoners goed kennen, zijn in 2012 een aantal kansrijke eerste bouwstenen voor een duurzaam energieperspectief voor de gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Coevorden en Emmen uitgewerkt. Daarbij zijn de mogelijkheden voor participatie van bewoners bij duurzame energieopwekking en koppeling aan gebiedsontwikkeling in beeld gebracht.

In 2013 hebben we dit verder vertaald naar een aanpak gericht op investeringsaanpak op het gebied van energiebesparing.

Begin 2013 hebben we met diverse partijen gesprekken gevoerd om de kansen hiervoor in de bestaande woningen te verkennen. Op basis van deze gesprekken en een Ronde Tafel-conferentie met stakeholders hebben wij de potenties voor een gezamenlijke aanpak Veenkoloniën op een rij gezet en met een nota in beeld gebracht.

Deze nota (Veenergie, Energiesprong Veenkoloniën, investeren in woonwaarde en gebiedskwaliteit) bevat het pleidooi voor een energiesprong in de Veenkoloniën en is door ons in maart gepresenteerd. Deze energiesprong houdt een versnelling van energiebesparing in de bestaande woningvoorraad in en een aanpak die leidt tot energie-nul-woningen in hele wijken of woningtypen. Grootschalige energiebesparing, renovatie en wijkverbetering worden daarbij gecombineerd. De stijgende energielasten dienen als financieringsmotor.

De verkenning en nota leverde veel enthousiaste reacties op waaronder de provincie Drenthe, die ons direct uitgenodigd heeft hier een verdere uitwerking aan te geven.

Deze uitdaging hebben we opgepakt en binnen het project collectief energie besparen in bestaande woningen hebben we hieraan verdere uitwerking gegeven. De eindresultaten van het project Veenergie zullen we in maart 2014 vlak voor de gemeenteraadsverkiezingen presenteren.

De verdere resultaten van het project Veenergie hebben we vertaald in een drieluik met een serie aanbevelingen voor het gebied. Deze zullen we begin 2014 presenteren.

Producten

- Gesprekken met diverse partijen over kansen energiebesparing woningbouw Veenkoloniën
- Ronde Tafel Energiesprong Veenkoloniën
- Presentatie Veenergie Pleidooi Energiesprong Veenkoloniën, maart 2013
- Aanbieding Energiesprong Veenkoloniën aan provincie (GS en PS) en gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Coevorden, Emmen en Tynaarlo (B&W en raad)
- Drieluik Veenergie
- Twee bijeenkomsten met klankbordgroep Veenergie.

4.5 Collectief energie besparen in bestaande woningen

Activiteiten en resultaten

In bestaande woningen is veel energiebesparing mogelijk. Knelpunt is dat de vraag uitblijft en bewoners daarin nog te weinig betrokken zijn. Met verschillende activiteiten hebben we energiebesparing in de woningbouw dit haar aangejaagd.

De Energieke Wijkaanpak

De door ons ontwikkelde en uitgedragen 'Energieke Wij(k)aanpak' is in de afgelopen jaren bij meerdere Drentse gemeenten aangeslagen, na een eerste succesvolle uitvoering in de wijk Ameltherhout (Assen). Met de wij(k)aanpak zetten we wijkbewoners in beweging om eerst gezamenlijk mogelijke energiebesparingsmaatregelen in beeld te brengen en die vervolgens zoveel mogelijk met elkaar te realiseren.

Dit jaar hebben we de projectactiviteiten van de Energie Wijkaanpak op de volgende wijze voortgezet en afgerond.

Assen: Vier nieuwe buurten met het Burgerkollektief

In navolging van de succesvolle wijkaanpak in Ameltherhout in Assen heeft de gemeente Assen besloten om in 2013 samen met ons in nog vier wijken aan de slag te gaan. De NMF Drenthe organiseerde en coördineerde deze trajecten. Hiervoor is samengewerkt met een groep inwoners die actief is in het 'Blauwe As-gebied' rond de Vaart. Dit gebied is opgedeeld in vier buurten (Lariks, Noorderpark, Westerpark en een deel van het Centrum). Begin 2013 zijn wij hier gestart met de motivatie-enquête. Samen met het Burgerkollektief Assen en de gemeente Assen is een vragenlijst opgesteld, verstuurd en verwerkt. Meer dan 1.200 huishoudens zijn bevraagd en 15 mensen meldden zich uiteindelijk aan voor actieve inzet voor een besparingsproject. De NMF Drenthe heeft vervolgens in een aantal sessies deze mensen bijeen gebracht om de wensen uit het gebied om te vormen naar een gedragen plan. De buurtbewoners bleken een voorkeur te hebben voor twee grote, op onderwerp afgescheiden teams, in plaats van kleine buurtteams.

Het eerste team dat zo is ontstaan heeft zich ten doel gesteld om energiebesparing in de wijk Lariks en omgeving te promoten. Dat doen zij onder andere samen met het Stenden College. De eerste energiebesparingsmarkt is in voorbereiding en wordt naar verwachting in februari 2014 gehouden. De tweede projectgroep heeft zich ten doel gesteld om in Assen een zonnecoöperatie op te richten onder de titel Wat(t)Piek(t) Assen. De coöperatie is eind 2013 opgericht en werkt aan het in coöperatief verband oprichten van één of meerdere grote zonnecentrales in de wijk. De zonnecoöperatie werkt hierin nauw samen met de gemeente en andere partijen.

Tynaarlo: Westlaren

Ook in Westlaren (Zuidlaren) is, in samenwerking met de gemeente Tynaarlo, een wijkaanpak succesvol uitgevoerd. In 2012 is het buurtteam aldaar van de grond gekomen. In 2013 hebben wij dit buurtteam waar mogelijk en nodig verder ondersteund.

Westerveld: Havelte

In samenwerking met Dorpsgemeenschap Havelte en de gemeente Westerveld, is in Havelte een enquête verspreid onder zo'n 300 huishoudens. Via huis-aan-huisbladen is een aantal redactionele artikelen geplaatst. Ondanks de inzet heeft dit in Havelte nog niet geleid tot een actief Buurtteam. Via ons servicepunt Energie lokaal Drenthe zullen we samen met de gemeente en de Dorpsgemeenschap Havelte in 2014 een nieuwe actie ondernemen om energiebesparing onder de aandacht te brengen.

De Energiekaravaan

Naast de aanpak via en met gemeenten is in 2013 ook uitvoering gegeven aan een tweede spoor; het zelfstandig (los van de gemeente) activeren van bewonersgroepen op basis van een Energiekaravaan. De aanvankelijke opzet was om hierbij met een 'karavaan' de wijk in te trekken. Op basis van de behoefte van bewonersgroepen en de beschikbare cofinanciering is gekozen voor een maatwerkbenadering, waarbij het programma per locatie samen met bewonersgroepen is ingevuld. Met deze invulling van de Energiekaravaan zijn in 2013 drie bewonersgroepen ondersteund: Duurzaam Bovensmilde, Duurzaam Rolde en Zuidwolde.

In Bovensmilde (gemeente Midden-Drenthe) is, samen met de groep Duurzaam Bovensmilde een energiebesparingsmanifestatie georganiseerd. Er is voorafgaand aan de manifestatie publiciteit gegenereerd in het dorp, bedrijven zijn ingeschakeld en inwoners konden een beroep doen op een adviseur die met hen woningen ging bekijken om het energieverbruik te checken.

In Rolde (gemeente Aa en Hunze) is samen met de lokale duurzaamheidsgroep een lokale energiemarkt georganiseerd, die meer dan 100 bezoekers trok. Ook hier zijn vooraf publiciteitsacties gehouden, hebben bedrijven een presentatie gehouden en zijn 5 warmtescans uitgevoerd bij particulieren in Rolde en omstreken. Op basis van een sponsorbijdrage van Attero zijn op de Jan Thiesschool van Rolde in dit kader ook zonnepanelen gelegd om duurzame energie en energiebesparing blijvend onder de aandacht te brengen bij de jeugd van Rolde. Via een groot opbrengstpaneel in de hal van de school kan iedereen nu de opgewekte energie in de gaten houden.

In Zuidwolde (gemeente De Wolden) zijn we een samenwerking gestart tussen Ecodomus, de gemeente Westerveld, Reestdal-Energie en de Ondernemersvereniging. Dankzij onze ondersteuning is een project ontwikkeld, waarin niet alleen de winkelstraat van Zuidwolde is voorzien van energiezuinige verlichting en alle winkeliers een verlichtingsadvies krijgen, maar ook een tijdelijke energiewinkel is geopend. Tijdens de wintermaanden van 2013 en 2014 is de winkel open voor inwoners van Zuidwolde voor advies en productinformatie. Ook hier heeft Attero gezorgd voor een sponsorbijdrage.

Zowel in Rolde als in Bovensmilde zijn bij verdere uitvoering van maatregelen (en bij presentaties) SLIM consortia betrokken. Ook bij de energiewinkel in Zuidwolde is een SLIM consortium betrokken.

Nieuwe samenwerkingsverbanden

Bij de uitvoering van de bovenstaande activiteiten zijn we zoveel mogelijk de samenwerking aangegaan met andere partners en partijen in dit veld. Hiervoor zijn o.a. gesprekken gevoerd met een aantal Slim Consortia, Stichting Kuub in Groningen en is er aansluiting gezocht bij de campagne SLIM Wonen Met Energie. In diverse wijktrajecten zijn via deze weg SLIM consortia actief betrokken. Zowel in Rolde als in Bovensmilde heeft dit geleid tot verdere uitvoering van energiebesparingsmaatregelen door de SLIM consortia. Steeds meer marktpartijen zien ook de meerwaarde van de wijkgerichte aanpak.

Overdracht aanpak; Werkconferentie Energie Lokaal Drenthe

In oktober 2013 hebben wij samen met gemeenten en bewonersgroepen de werkconferentie Energie Lokaal Drenthe georganiseerd om de ervaringen van de wijkgericht aanpak te delen en over te dragen. Dit was een succesvolle bijeenkomst waarin 75 vertegenwoordigers uit 'de wereld van lokale energie' aanwezig waren. Niet alleen gemeenteambtenaren en bestuurders waren present, maar ook vele lokale initiatieven, diverse bedrijven en de SLIM Consortia waren van de partij. Het doel van de werkconferentie was enerzijds leerervaringen bespreken uit de diverse Wij(k)aanpakken. Anderzijds hebben wij op de werkconferentie laten zien welke diversiteit aan lokale energiebesparingsinitiatieven er op dit moment zijn en welke nieuwe kansen er ontstaan bij nieuwe samenwerkingsverbanden. De energieke wij(k)aanpak is verder gepresenteerd op de conferentie LvDO Noord-Nederland op 12 juli 2012 in Leeuwarden en op het noordelijke slotsymposium van de SLIM consortia op 16 mei 2013.

De Veensprong

In het begin van dit jaar is door de NMF Drenthe het pleidooi voor een energiesprong in de Veenkoloniën gepresenteerd dat we in het kader van ons initiatief Veenenergie hebben ontwikkeld. De verdere aanpak en uitwerking van deze aanpak hebben we als onderdeel van Collectief energiebesparen binnen bestaande woningen vormgegeven. In overleg met woningcorporatie Lefier en de landelijke organisatie Platform 31 hebben we dit vertaald naar aanpak voor het Veenkoloniale gebied en na de zomer als 'de Veensprong' aan diverse partijen gepresenteerd. De Veensprong heeft de ambitie om in de komende jaren vele honderden huizen 'energienota loos' te maken. Een energiesprong is in het begin een grotere investering, maar levert op kortere termijn ook een veel grotere besparing op. Bovendien zorgt het voor een impuls voor economie en werkgelegenheid. Een fundamenteelere aanpak en herstructurering van de bestaande voorraad zorgt voor een beter eindresultaat in termen van omgevingskwaliteit en woningwaarde dan een aanpak in kleinere stappen. Niet alleen energie, maar ook de regionale economie en de portemonnee van de bewoners zijn hierbij gebaat. Vooral in een krimpgedebied als de Veenkoloniën biedt dit grote kansen.

Vroegtijdige inbreng van inwoners is in onze ogen daarbij cruciaal. Zij geven aan waar zij behoefte aan hebben en aan welke eisen de woningen moeten voldoen. Zo kunnen bouwbedrijven goede oplossingen verzinnen die passen in het gebied.

Met woningcorporatie Lefier, Platform 31, Bouwend Nederland hebben we afspraken gemaakt om de Veensprong in de komende jaren van de grond te tillen. Lefier vervult daarin een koplopersfunctie en is inmiddels gestart met de renovatie van bestaande huurwoningen tot energie-nul woningen. Gedeputeerde De Boer van de provincie heeft aangegeven dit proces van harte te willen ondersteunen en het geheel een plek te willen geven in de agenda voor de Veenkoloniën.

Producten

- In zes gemeenten zijn wijkgerichte besparingsactiviteiten uitgevoerd en zijn wijkbesparingsacties uitgevoerd: Assen, Westerveld, De Wolden, Midden-Drenthe, Aa en Hunze en Tynaarlo
- - In Assen is de wijkaanpak uitgevoerd in vier buurten. Op basis daarvan is een energiebesparingsteam aan de slag in de wijk Lariks en omgeving (centrum/noorderpark). Daarin werkt het team nu samen met het Stenden College;
 - Als resultaat van de Energieke Wij(k)aanpak is een Zonne coöperatie opgericht; Wat(t)Piek(t)Assen; één van de eerste 'postcoderoos-coöperaties' met een goed uitgewerkte businesscase;
 - In Tynaarlo is de energieke wijkaanpak van het buurtteam ondersteund;
 - In Westerveld is de eerste fase van energieke wijkaanpak samen met de gemeente uitgevoerd. Deze heeft echter niet geleid tot vorming van een buurtteam en vervolgvactiteiten.
- In drie dorpen heeft de NMF Drenthe in samenwerking met bewonersgroepen energiebesparingsacties uitgevoerd: in Rolde, Bovensmilde en in Zuidwolde.
 - Er zijn samen met deze groepen twee energiemarkten georganiseerd (Rolde en Bovensmilde);
 - In Rolde is op de basisschool een zonnedak gerealiseerd en er zijn 5 warmtescans uitgevoerd bij particulieren;
 - Er is een tijdelijke energiewinkel opgericht (Zuidwolde).
- Organisatie Werkconferentie energiebesparing (75 deelnemers), in samenwerking met de gemeente Midden-Drenthe
- De energieke wijkaanpak is op twee conferenties (totaal zo'n 400 deelnemers) aan belangrijke stakeholders gepresenteerd
- Op verzoek van de provincie is het Projectvoorstel Veensprong ontwikkeld samen met Lefier en Platform 31.

4.6 CO2-meters zichtbaar maken

Activiteiten en resultaten

Met het project CO2-meters richten we ons op het stimuleren en zichtbaar maken van maatregelen die leiden tot vermindering van CO2 uitstoot. Hiermee willen we de zichtbaarheid en betrokkenheid van burgers en bedrijven bij energie- en klimaatbeleid bevorderen.

In 2012 zijn we gestart met een verkenning van de mogelijkheden om de concrete CO2-resultaten van maatregelen, die worden genomen door overheden, huishoudens en bedrijven, aansprekend in beeld te brengen. We hebben ook bekeken met welke partijen we daarin samen kunnen werken. Dit bleek bepaald geen eenvoudige opgave. De CO2-resultaten van diverse projecten en doelgroepen zijn namelijk niet eenduidig beschikbaar. In 2013 hebben we tegen deze achtergrond de volgende vervolgvaciviteiten ontwikkeld.

CO2-meters maken met huishoudens

We hebben onze inzet vooral gericht op het beter in beeld brengen van de energieprestaties van huishoudens. De introductie van de slimme meters zien we als belangrijke kans voor verbeterde communicatie over het energiegebruik.

In samenwerking met de gemeente Midden-Drenthe en het bedrijf EnergyQ en de Vereniging Dorpsbelangen hebben we het samenwerkingsverband Beperk je Watt ontwikkeld. Deze samenwerking houdt in dat minimaal 100 huishoudens in de gemeente Midden-Drenthe een Slimme meter en een Icare van EnergyQ krijgen. Dankzij deze meters kan ieder huishouden gericht zijn energieverbruik in de gaten houden, maar bijvoorbeeld ook de directe opbrengst van zonnepanelen zien. Voor deelname aan dit project was de betrokkenheid van plaatselijke groepen een belangrijke voorwaarde. Dit geheel kostte meer doorlooptijd dan oorspronkelijk was voorzien. De activiteiten met de bewoners zullen in 2014 gaan plaatsvinden.

Op landelijk niveau zijn we in dit kader gesprekken aangegaan met het netwerkbedrijf Enexis. Enexis is landelijk bezig met de grootschalige uitrol van de slimme meters. Het bedrijf is daarnaast geïnteresseerd in verdere samenwerking bij de communicatieaanpak rond energiebesparing i.s.m. lokale groepen. De gesprekken met Enexis hebben geleid tot twee pilots/samenwerkingsinitiatieven. Deze zullen in Brabant en in Drenthe samen worden opgezet en uitgevoerd. In Drenthe gaan we gezamenlijk twee nieuwe initiatieven begeleiden. In deze projecten worden slimme meters op grote schaal ingevoerd in een wijk of dorp en krijgt iedereen toegang tot een nieuw digitaal platform. Daarnaast worden activiteiten ontplooid op het gebied van besparing, zoals gezamenlijke inkoop van isolatie of dubbele beglazing. De pilots zijn eind 2013 gestart en zullen in de tweede helft van 2014 worden geëvalueerd.

Provinciale samenwerking

Naar aanleiding van de energiestrategie van de provincie zijn we nagegaan hoe de monitoring rond de Drentse energieprojecten en resultaten samen en provincie breed beter in beeld gebracht kunnen worden. Dit heeft geleid tot een gezamenlijk initiatief om een inventarisatie uit te voeren. Deze is eind 2013 gestart en zal de basis vormen voor provincie bredere communicatie in 2014.

Producten

- Samenwerkingsinitiatief energiemeters Beperk je Watt je met gemeente Midden-Drenthe, EnergyQ en Dorpsbelangen/Stichting Welzijn
- Twee nieuwe energie-initiatieven in Drenthe worden in een nauwe samenwerking tussen Enexis en de Natuur en Milieufederaties begeleid. Slimme meters worden op grote schaal ingevoerd in een wijk of dorp en er worden activiteiten ontplooid op het gebied van besparing
- Samenwerkingsproject met de Provincie, gericht op het inventariseren en overzichtelijk presenteren van alle Drentse energie-initiatieven.

4.7 Versterken netwerk duurzaam ondernemen

Activiteiten en resultaten

In 2013 hebben wij het netwerk rond duurzaam ondernemen geactiveerd en versterkt. Dat hebben wij onder andere gedaan door twee nieuwe nummers van het Drentse Duurzaamheidsmagazine Doen uit te brengen, het MKB-netwerk bijeen te brengen in een bijeenkomst rond zonne-energie en door de Duurzame initiatievenkaart uit te breiden.

Meer duurzame initiatieven op de kaart

In 2013 is het aantal initiatieven op de eerder ontwikkelde Duurzame initiatievenkaart gestaag uitgebreid. In 2012 zijn de duurzame initiatieven die bekend waren bij de Natuur en Milieufederaties van Friesland en Groningen aan de kaart gekoppeld. Daarna zijn tientallen aan het thema 'energie' gerelateerde lokale initiatieven aan de kaart toegevoegd door ze gericht te benaderen en uit te nodigen zich aan te melden op de kaart. Dit heeft ertoe geleid dat eind 2013 in totaal 96 initiatieven van zowel (kleine) ondernemers als lokale energie- en duurzaamheidsgroepen op de kaart zijn terug te vinden!

Behalve meer initiatieven op de kaart zelf, is ook het aantal leden van de gelieerde LinkedIn discussiegroep toegenomen naar 170. De eerdere ervaring, dat deze groep een belangrijke bijdrage levert aan de onderlinge uitwisseling van nieuws en ontwikkelingen met betrekking tot duurzame bedrijfsvoering, werd in 2013 opnieuw bevestigd.

In april 2013 hebben we het vijfde themanummer DOEN uitgebracht. Bij dit themanummer over Energiebesparing in de bestaande bouw is nauw samengewerkt met Slim Bouwen Assen, een bedrijvenconsortium in Assen.

Bij het afscheid van gedeputeerde Tanja Klip is een 'Special' van het magazine DOEN uitgebracht. Naast bijdragen van Drentse bedrijven en bestuurders bevatte het blad die keer ook een bijdrage van prinses Laurentien van Oranje. Deze special kreeg veel waardering tijdens en na afloop van het afscheid van de gedeputeerde.

Dat het magazine DOEN hoog wordt gewaardeerd blijkt niet alleen uit de welwillendheid van bedrijven en instellingen om artikelen aan te leveren. Ook wordt er geregeld om de magazines gevraagd om uit te delen bij bijeenkomsten, dan wel om artikelen over specifieke projecten te plaatsen. Helaas heeft ook het magazine DOEN te maken met een sterk krimpende advertentiemarkt voor bedrijfsbladen. Om die reden hebben we samen met de uitgever moeten besluiten te stoppen met de uitgave.

Voor onze vervolgactiviteiten op dit vlak zullen we ons volledig richten op de digitale media en verdere aansluiting zoeken bij de bestaande netwerken in het MKB.

Zonnebijeenkomst bedrijven

In februari 2013 hebben wij samen met een MKB-netwerk rond Assen een voorlichtingsbijeenkomst georganiseerd over de mogelijkheden van zonne-energie op bedrijfsdaken. De bijeenkomst is gehouden in Warenhuis Van der Veen en werd bezocht door ruim 60 ondernemers. Zij kregen inzicht in de verdienmodellen rond zonne-energie (door Greenspread uit Tilburg) en werden geïnspireerd door een aantal praktijkvoorbeelden.

Producten

- Informatie over circa 100 Drentse duurzame initiatieven in kaart
- Circa 170 duurzame ondernemers verbonden via digitale media
- Themanummer Doen (energiebesparing in de bestaande bouw), verspreid onder ca. 7.500 Drentse ondernemers
- Special DOEN: afscheid Tanja Klip-Martin. Verspreid onder bestuurders en bedrijven
- Themabijeenkomst zonne-energie voor MKB-ondernemers (60 deelnemers).

4.8 'Pimp it green'; stimuleren duurzame keteninnovatie

Activiteiten en resultaten

Met het project 'Pimp it green', beogen we binnen een nader te bepalen sector (energie, afval, agribusiness of biobased economy) mogelijkheden voor duurzame innovatie (prominenter) op de agenda te zetten en samen met betrokken partijen duurzame innovatie aan jagen.

In 2013 hebben wij ons daarbij gericht op innovatie van de grasdrogerij. Eerder hebben we onderzocht of grasdroging plaats zou kunnen vinden met restwarmte die bij Attero in Wijster beschikbaar is. Uit de door ons geïnitieerde gesprekken bleek dat dit voorlopig geen optie is o.a. door de lage kostprijs van kolen en de hoge investeringen in nieuwe droogapparatuur. Daarom zijn we ons dit jaar gaan richten op een nieuwe vorm van grasverwerking in plaats van het traditionele drogen. Gras wordt daarbij ingezet als bio-grondstof. Deze aanpak levert meer rendement op in de vorm van nuttige producten. Via raffinage zou de hele Nederlandse veestapel van eiwitrijk krachtvoer kunnen worden voorzien, afkomstig van Nederlandse bodem. Nu wordt een groot deel geïmporteerd uit het buitenland. De verwerking van gras via raffinage kost energie, maar minder dan bij drogen zoals dat nu gebeurt, terwijl de opbrengst in euro's vele malen hoger is per ton gras.

We hebben deze keteninnovatie als volgt gestimuleerd.

In mei hebben we een werkbijeenkomst georganiseerd met twee initiatiefnemers van het 'Grassa' grasraffinage-project en de provincie Drenthe. Op de bijeenkomst zijn de praktijkresultaten van deze grasraffinage besproken en werd geconcludeerd dat raffinage en centrale droging van vezels een goede combinatie zouden kunnen zijn.

In oktober hebben we als vervolg hierop een grasatelier in Bunne georganiseerd over raffinage van gras. Hierbij waren vertegenwoordigers van grasverwerkingsbedrijven, LTO Noord, de paardenhouderij, Attero en de provincie Drenthe aanwezig. De conclusie was dat er in Drenthe concrete initiatieven zouden kunnen komen om de grasverwerking een nieuwe duurzame toekomst te geven. Alle aanwezigen concludeerden ook dat als je overstapt op de raffinage van groenproducten, er ook altijd gedroogd zal moeten worden.. Via deze bijeenkomst hebben wij de mogelijkheden voor duurzame innovatie binnen de grasverwerking op de agenda gezet. Wij hebben ook de aanzet gegeven tot samenwerking tussen Grassa en Attero.

De NMF Drenthe zal zich komend jaar blijven inzetten om in Drenthe concrete initiatieven voor de verduurzaming van de grasverwerking van de grond te krijgen. Die initiatieven kunnen klein beginnen en langzaam worden opgeschaald. Voor de provincies liggen hier mooie kansen voor een Green Deal. Nieuwe innovatieve vormen van grasverwerking sluiten aan op de ambities om de Noord-Nederlandse economie meer biobased te maken. Ook past het bij de energie- agenda van de melkveehouderij en bij de interesse en mogelijkheden van bedrijven als Grassa en Attero.

Producten

- Notities over grasverwerking en droging van vezels met restwarmte op basis van gesprekken met Attero
- Werkbijeenkomst "Van Grasdroging naar grasraffinage" (mei) in Assen
- Atelier "Groener drogen" in de Melkfabriek van Bunne, (oktober).

5. Activiteiten en resultaten programma Samen Werkt

5.1 Ondersteuning natuur- en milieunetwerk Drenthe

Activiteiten en resultaten

De Natuur en Milieufederatie Drenthe onderhoudt contacten met ruim zeventig lokale natuur- en milieugroepen. Hiervan zijn er 39 bij ons aangesloten. Daarnaast hebben we verbindingen gelegd met meer dan 4500 Drenten die zich individueel of samen met anderen inzetten voor een mooi en duurzaam Drenthe. 260 mensen daarvan hebben zich aangemeld als 'supporter' van de NMF Drenthe.

Gedurende het jaar zetten wij ons in om dit omvangrijke netwerk te ondersteunen, het verder uit te breiden en om ons te laten voeden om gezamenlijk onze inspanningen voor natuur, milieu en landschap vorm te geven.

Gezamenlijke werkagenda

Met de lokale natuur- en milieugroepen is in 2013 invulling gegeven aan een gezamenlijke werkagenda. Om tot die agenda te komen is begin 2013 een digitale enquête uitgezet onder de bij de NMF Drenthe bekende contactpersonen van 70 aangesloten- en niet-aangesloten natuur- en milieugroepen. Op deze enquête hebben 33 verschillende groepen gereageerd, wat neerkomt op een respons van 47%. Uit de inventarisatie zijn de volgende mogelijke thema's voortgekomen voor een werkagenda:

- Uitwisselen van ervaringen met samenwerking met de gemeente;
- Scholing op de mogelijke inzet van nieuwe (sociale) media;
- Promoten van ecologisch groenbeheer door gemeenten;
- Mogelijkheden voor campagnes/activiteiten voor stilte en duisternis in de gemeente;
- Promotie van lokale initiatieven op het gebied van duurzame energieopwekking.

Als eerste is het thema 'ecologisch groenbeheer' met de groepen opgepakt. Tijdens een goedbezochte bijeenkomst (25 mensen van 14 verschillende groepen) is invulling gegeven aan een gezamenlijk projectvoorstel 'Vlinders aan de Vaart'.

Aan de promotie van de lokale energie-initiatieven en behoud van de duisternis is door ons voluit inhoud gegeven via ons Servicepunt (zie 2.2.) en de Nacht van de Nacht (zie 1.7.) De andere vier benoemde thema's uit de werkagenda zullen mede de basis vormen voor vervolg van de gezamenlijke werkagenda in 2014.

Themabijeenkomsten

Voor en met ons netwerk zijn in 2013 twee themabijeenkomsten georganiseerd, gericht op het informeren van natuur- en milieugroepen en geïnteresseerden over nieuwe ontwikkelingen rondom natuur en milieu in de provincie.

De eerste bijeenkomst organiseerden we eind juni in het Reestdal. We deden dit in nauwe samenwerking met lokaal actieve leden van ons netwerk Ruimtelijke Ordening en stichting Het Drentse Landschap. Tijdens de bijeenkomst werden de ontwikkelingen en het natuurbeleid met betrekking tot het Reestdal toegelicht. Daarbij werd speciaal ingezoomd op de rol die bewoners van het gebied (kunnen) spelen bij het promoten en realiseren van een waardevol beekdallandschap. Op 15, 16 en 18 oktober organiseerden we samen met de natuur- en milieuorganisaties in Drenthe en EcoNatura een serie lezingen in Drenthe over de mogelijke terugkeer van de wolf in Nederland. Dit naar aanleiding van de vondst van een dode wolf bij Luttelgeest in de zomer van 2013 en de discussie die er vervolgens ontstond over de gevolgen van de komst van dit dier naar Drenthe. Tijdens deze goed bezochte lezingen, verzorgd door Erwin van Maanen (ecoloog en roofdierdeskundige), werd meer duidelijkheid gegeven over wat de komst van de wolf mogelijk zou kunnen betekenen voor mens en dier. In totaal hebben ruim 300 mensen de lezing bijgewoond en de reacties na afloop waren zeer positief.

Serviceverlening

Onderdeel van onze serviceverlening betreft ook de beantwoording van binnenkomende vragen (telefonisch, via de mail en via het contactformulier op de website). Het gaat hierbij om de wat uitgebreidere, inhoudelijke vragen op veel verschillende thema's. In 2013 ging het om ruim 50 vragen die door inhoudelijk medewerkers zijn beantwoord.

Groene Peiler

Door middel van de Groene Peiler, ons online panel bestaande uit 753 Drenten met een 'groen hart', betrekken we mensen bij ons werk en nodigen we ze uit om deel te nemen aan onze projecten. In 2013 zijn 3 peilingen uitgezet in het panel:

- Noordervisie
- Het SER-energie-akkoord
- 'Zon zoekt Drent'

De respons op deze peilingen is onverminderd hoog. Gemiddeld stuurt zo'n 30-40% van de panelleden een ingevulde enquête terug. De resultaten van de peilingen zijn gebruikt bij het verder invulling geven aan de inhoudelijke projecten.

Supporters voor een mooi en duurzaam Drenthe

Dit jaar zijn we gestart met de introductie van supporterschap van mensen voor ons werk. Eind 2013 waren er 260 mensen geregistreerd als 'supporter' van de NMF Drenthe. Deze mensen dragen ons een warm hart toe en hebben uitgesproken intensiever betrokken te willen worden bij onze activiteiten. Zij dragen onze boodschappen uit en met hen versterken we onze banden met de energieke samenleving. Deze supporters zijn geworven met inzet van ons nieuwe CRM-systeem en tijdens publieksactiviteiten waar we onszelf (ook) als organisatie hebben neergezet. Aan de hand van onze, eind 2013 ontwikkelde 'friendraisingstrategie', halen we de banden met deze supporters verder aan door middel van een meer persoonlijke benadering.

Producten

- Inventarisatie van thema's voor een gezamenlijke werkagenda met aangesloten organisaties
- Organisatie werkbijeenkomst over ecologisch bermbeheer (25 deelnemers); het thema waarvoor een meerderheid van de aangesloten groepen de meeste interesse toonde
- Organisatie bijeenkomsten over actuele ontwikkelingen op het vlak van natuur, milieu en landschap:
 - Lezing en excursie in het Reestdal voor aangesloten natuur- en milieugroepen;
 - Lezing op drie verschillende locaties in Drenthe over de mogelijke terugkeer van de wolf
- Serviceverlening aan groepen en individuen door beantwoording van ruim 50 binnenkomende inhoudelijke vragen van particulieren in Drenthe over een breed scala van aan ons werk gerelateerde onderwerpen.
- Drie peilingen uitgezet in ons digitale panel 'de Groene Peiler' (respons gemiddeld 30%) en resultaten teruggekoppeld. Tevens vervolg gegeven door participatieactiviteiten met geïnteresseerden.
- 270 mensen die zich (digitaal) hebben aangemeld als 'Supporter' van de NMF Drenthe. De banden met deze groene Drenten worden aangehaald aan de hand van een nieuw ontwikkelde 'friendraisingstrategie'.

5.2 Samenwerking groene organisaties

Activiteiten en resultaten

De NMF Drenthe is het centrale aanspreekpunt op het gebied van natuurbescherming in de provincie. Daarnaast spelen wij een belangrijke rol in het afstemmen van de activiteiten van de verschillende organisaties en in een zo efficiënt mogelijke verdeling van het natuurbeschermingswerk. Dat doen we onder meer via het natuurbeschermingsoverleg, dat door ons wordt georganiseerd en voorgezeten.

In 2013 hebben we het natuurbeschermingsoverleg negen keer georganiseerd. Naast de NMF Drenthe nemen Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, het IVN Consulentenschap en de provincie aan het overleg deel. Belangrijke terugkerende onderwerpen waren dit jaar het natuurbeleid, de ruimtelijke ordening en het waterbeleid.

Er heeft afstemming plaatsgevonden over onze inbreng bij de provinciale herijking van de EHS (Ecologische Hoofdstructuur), de provinciale Natuurvisie, het nieuwe Flora- en Faunabeleidsplan en de Realisatiestrategie Platteland.

Verder zijn dit jaar in het overleg onder meer de plannen voor transferium De Punt, recreatiebedrijf 't Wildrijck, de zandwinning Gasselterveld en de Structuurvisie Meppel besproken. Ook heeft afstemming plaatsgevonden over grotere bestemmingsplannen, zoals buitengebied Coevorden, Noordenveld en Tynaarlo en de beheerverordening buitengebied De Wolden. Dit heeft geleid tot overeenstemming over en stroomlijning van gezamenlijke acties en reacties op de plannen.

Tenslotte heeft afstemming plaatsgevonden over onze inbreng bij de actualisatie van de Omgevingsvisie Drenthe en de provinciale Beekdalenvisie 2030 .

Daarnaast hebben wij drie keer een afstemmingsoverleg voor de directeuren georganiseerd voor Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, het IVN Consulentenschap en Landschapsbeheer Drenthe.

Producten

- Coördinatie en uitwisseling inbreng Drentse natuurbeschermingsorganisaties
- Negen keer provinciaal natuurbeschermingsoverleg
- Drie keer natuurbeschermingsoverleg directeuren.

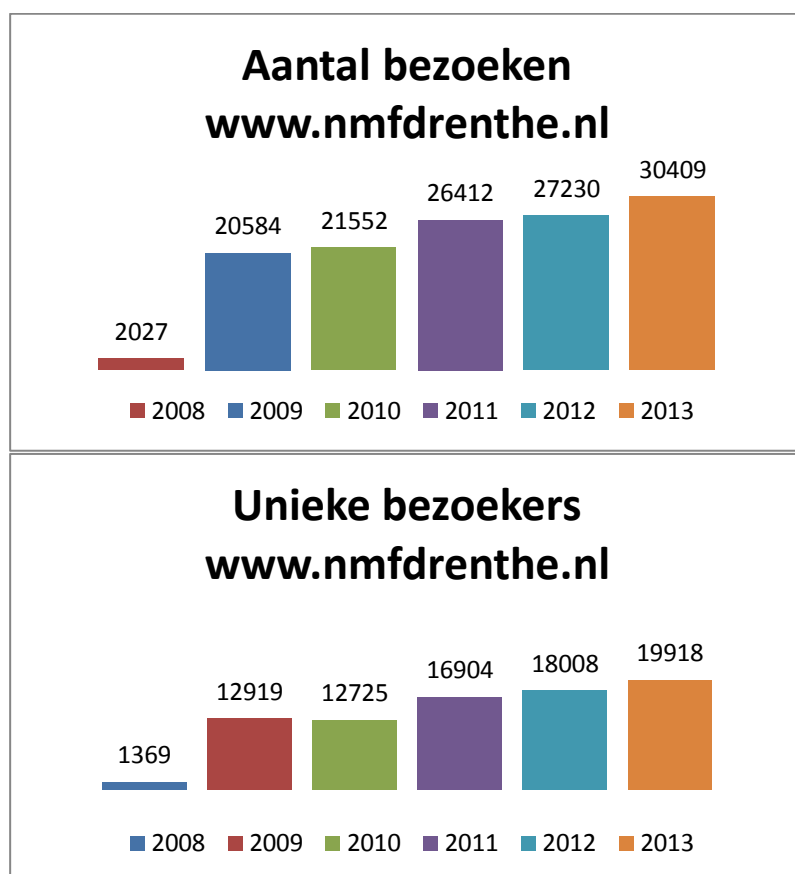
5.3 Groene nieuwsdiensten, informatievoorziening en opinievorming

Activiteiten en resultaten

In Drenthe zijn veel groene en duurzame initiatieven en activiteiten, van particulieren, maatschappelijke organisaties en overheden. Ook is er een breed publiek dat geïnteresseerd is in deze onderwerpen. Via verschillende kanalen verzorgen we de 'Groene nieuwsvoorziening'. In 2013 hebben wij periodiek onze digitale nieuwsbrief, de 'Ziezo!' acht maal uitgebracht om onze achterban, de pers en andere geïnteresseerden te informeren.

In 2013 hebben we daarnaast onze nieuwsdiensten verder uitgebreid met meerdere kanalen. Naast de digitale nieuwsbrief de Ziezo! en de Groene Agenda, is ook Twitter inmiddels een veel gebruikt kanaal voor nieuws. Ook onze Facebook fanpage zetten we in om mensen te informeren. Met bijna 300 volgers op Twitter en bijna 200 Facebook vrienden hebben we ons nieuwsbereik op deze wijze vergroot.

In het najaar van 2013 is onze website www.nmfdrenthe.nl geheel vernieuwd. Daarmee is de vindbaarheid verbeterd en zijn de mogelijkheden tot interactie en de opgave voor deelname aan onze activiteiten sterk toegenomen. Dit heeft zich direct vertaald in een toename van het aantal mensen dat ons steunt (supporters) of volgt via de nieuwskanalen. Bovendien hebben we de nieuwe websites samen met andere natuur- en milieufederaties gemaakt, waardoor de herkenbaarheid landelijk sterk is toegenomen. Het aantal bezoekers van de website is het afgelopen jaar wederom gestegen (zie tabellen hieronder).

Producten

- Nieuwe website nmfdrenthe.nl: nieuwe techniek, leverancier, structuur en vormgeving met bijna 20.000 unieke bezoekers per jaar
- 8 nieuwsbrieven de Ziezo! met zo'n 2250 lezers (144 meer dan 2012)
- Ruim 100 nieuwsberichten verspreid via diverse media
- Groene Agenda, tweewekelijks verzonden aan zo'n 400 abonnees (gelijk aan 2012)
- Bijna 300 followers op Twitter (100 meer dan 2012)
- Bijna 200 likes op Facebook pagina (137 meer dan 2012)

5.4 De Groene Lift / Festival Groen Drenthe

Activiteiten en resultaten

Met het project 'De Groene Lift' richten we ons op het stimuleren, belonen en ondersteunen van groene initiatieven dichtbij huis. De ambitie voor 2013 was om hieraan invulling te geven middels een digitaal platform ter ondersteuning van crowdfunding en –sourcing. Dit bleek echter vooralsnog een brug te ver. In de loop van het jaar werd duidelijk dat het opzetten en beheren van een succes platform voor Crowdfunding vraagt om een aanzienlijke investering in kennisontwikkeling, websiteteknik en tijdsbesteding. De hiervoor benodigde aanvullende financiering en/of partners hebben we nog niet kunnen realiseren, waardoor we de ambitie wat betreft het platform vooralsnog hebben moeten bijstellen. Gezien het succes van crowdfunding als nieuwe manier van financiering van (groene) initiatieven, blijven we de ontwikkelingen wel nauw volgen.

Pluk van de Pettefletprijs

Met de organisatie van de 'Pluk van de Petteflet natuur- en landschapsprijs' in Drenthe ondersteunen we lokale initiatieven door middel van een landelijke prijsvraag i.s.m. Vara's Vroege Vogels. De Drentse voorrondes hiervan leverden dertien zeer veelbelovende en verrassende reacties op. De aanleg van een educatief klimaatbos bij Hogeveen is door ons beloond met een aanmoedigingsprijs ter waarde van € 500,-, uitgereikt tijdens het Festival Groen Drenthe door de Drentse gedeputeerde Rein Munnikma. Het initiatief is door ons ook genomineerd voor de landelijke Pluk van de Petteflet natuur- en landschapsprijs, maar heeft daar helaas geen prijs behaald.

Door het uitzetten van de prijsvraag zijn veel nieuwe groene initiatieven in Drenthe boven tafel gekomen. Het heeft ook geleid tot nieuwe contacten met enthousiaste natuur- en milieugroepen in de provincie. Besloten is daarom om de prijsvraag tweejaarlijks uit te zetten, wat inhoudt dat we eind 2014 opnieuw mensen gaan oproepen om mee te dingen.

Festival Groen Drenthe

Op 22 maart 2013 heeft de Natuur en Milieufederatie Drenthe in het culturele hart van Assen het Festival Groen Drenthe georganiseerd. Een festival helemaal in het teken van de groene toekomst van Drenthe. Voor Drentse inwoners, ondernemers, beleidsmakers en bestuurders. Met inspirerende sprekers, debatten, workshops, lezingen, muziek, films. We kijken terug op een geslaagd Festival dat met een zeer gevarieerd programma circa 700 bezoekers trok.

Met het Festival Groen Drenthe boden wij een centraal ontmoetingspodium voor duurzaamheid. Een festival in het hart van Assen, een plek waar je elkaar ontmoet, inspiratie opdoet, informatie deelt en waar nieuwe initiatieven en ideeën ontstaan. Een programma met inhoudelijke kwaliteit is gecombineerd met spannende cross-overs, waarbij kunst en cultuur zich verenigden met natuur, milieu en duurzaamheid. Dit culturele buitenprogramma is samen met de gemeente Assen op de kaart gezet. Aan het festival is deelgenomen door een mooie mix van bestuurders, ondernemers, inwoners en consumenten.

Dankzij de inzet van vele partners en vrijwilligers is het gelukt het beoogde programma in al zijn facetten rond te krijgen. Het programma varieerde van inleiders over diverse duurzaamheids- en natuur- en landschapsthema's, singer-songwriters die gepassioneerd zongen over thema's als water of de nacht, ondernemers die hun duurzame en groene producten toonden, tot kunstenaars die zich gestort hebben op recycle kunst. De combinatie van de inhoudelijke programmering met de culturele kant en de samenwerking en cross-overs met en tussen diverse organisaties en instellingen maakte het festival uniek in zijn soort.

In de zalen van het Drents Museum, Stichting Het Drentse Landschap en het Drents Archief vond een gevarieerd binnenprogramma plaats rond de belangrijkste duurzaamheidsthema's voor Drenthe, bestaande uit lezingen en workshops over onze voedselproductie, ontwikkeling in het landschap en natuurvisies, maar ook de ontwikkelingen in de energieke samenleving.

Het buitenprogramma vond plaats in en om de Gouverneurstuin. Daar lieten we zien hoe iedereen groen en bewust kan leven met een zonnestudio, een bijenhotel, het Repair Café, de proeftuin schoner vervoer, lente-excursies en een tent vol kinderactiviteiten. Ook was de beschermheer van de Jeneverbes, Waggel Jan, aanwezig en verzorgde Stichting Het Drentse Landschap het straattheater in de Kloosterstraat.

In de Gouverneurstuin was er muziek van Drentse bodem: de bekende tweeling uit Assen Tangarine, Town of Saints, Papaformigas uit Emmen, Krekkers uit Assen, Mr Skolnick uit Meppel, muzikale tovenaars Remko Wind en de singer-songwriter Leendert.

In het Drostenlaantje was er een voedselplein ingericht met een smakelijke variatie aan biologisch, vegetarisch, gezond, natuurlijk voedsel van en uit Drentse bodem
Het festival trok in totaal circa 700 bezoekers. Van de aanwezigen zijn op de dag zelf en daarna veel enthousiaste reacties ontvangen. Aan de evaluatie na afloop hebben 100 mensen gehoor gegeven. Daaruit bleek dat men zeer positief was over het festival. Twee derde vindt het zelfs voor herhaling vatbaar. Ook de locatie is door 64% als zeer goed bestempeld.

Producten

- Mede organisatie landelijke Pluk van de Pettefletprijs i.s.m. Vroege Vogels
- 13 inzendingen van lokale groene initiatieven voor de Pluk van de Pettefletprijs
- Nieuwe contacten van de NMF Drenthe met nieuwe groene initiatieven in Drenthe
- Prijsuitreiking van de Drentse Pluk van de Pettefletprijs (€ 500,-) door gedeputeerde Rein Munniksma tijdens het festival
- 700 bezoekers op Festival Groen Drenthe
- 25 organisaties die aan het Festival hun medewerking hebben verleend
- 18 lezingen en/of workshops over duurzaamheid, milieu, landschap en natuur in Drenthe
- Breed cultureel, kunstzinnig en muzikaal programma van en op Drentse bodem.
- 120 mensen hebben zich deze dag (vrijwillig) ingezet om het festival tot een succes te maken
- Publiciteit via straatposters, festivalgids, RTV Drenthe (drie maal) en Dagblad van het Noorden (2 maal).

5.5 Duurzame etalage voor Drenthe / ecologische voetafdruk

Activiteiten en resultaten

Met de duurzame etalage beogen we duurzame producten onder de aandacht te brengen bij de consument op een zeer laagdrempelige wijze. Hiermee willen we de consument op eenvoudige wijze zelf informatie en producten laten delen. Vanuit onze ervaringen met campagnes zagen we dat er een groep consumenten bestaat die interesse heeft in groene thema's en die hier ook bewust en actief iets mee wil doen.

Na een verkennend onderzoek naar de mogelijkheden om consumenten te bewegen tot duurz(a)am(er) consumeren, hebben we gekozen voor een aanpak die de ecologische voetafdruk als basis heeft. Deze aanpak heeft zich in de provincie Friesland reeds bewezen. In juni 2013 zijn we daarom samen met de andere Natuur en Milieufederaties in Nederland gestart met de ontwikkeling van een landsbrede 'Ecologische Voetafdruk'; een laagdrempelige scan waarmee consumenten in beeld kunnen brengen hoe duurzaam zij consumeren. Met de inzet van de scan streven we ernaar om binnen 5 jaar de gemiddelde ecologische voetafdruk van de inwoners van de provincies te verlagen. We maken dit concreet door aan de scan aansprekende acties te verbinden, waaraan bewoners en organisaties meedoen. De thema's waarop consumenten zichzelf scoren met de ecologische voetafdruk, bieden daarbij tal van aangrijpingspunten waaraan de inwoners van Drenthe kunnen meedoen. Door zelf duurzamer te gaan consumeren leveren de deelnemers ook een bijdrage aan het verkleinen van de gemiddelde footprint van de provincie. De ecologische voetafdruk wordt landelijk ontwikkeld, waarbij de NMF Drenthe het voortouw heeft genomen, samen met de Friese Milieufederatie.

Ter voorbereiding op de uitrol van de voetafdruk in Drenthe zijn gesprekken gevoerd met twee gemeenten, een aantal organisaties en bedrijven voor de implementatie van een 'eigen' voetafdruk. De gemeente Midden-Drenthe heeft hier als eerste positief op gereageerd. Ook is een samenwerkingsafspraken gemaakt met het Dagblad van het Noorden m.b.t. de kick-off en bekendmaking van de Drentse voetafdruk. Deze zal begin 2014 plaatsvinden.

Producten

- Samen met andere NMF's in Nederland een campagneopzet en middelen ontwikkeld gebaseerd op de 'ecologische voetafdruk', gericht op de promotie en ondersteuning van duurzaam consumeren:
 - Een digitale voetafdrukscan waarmee elk individu zijn of haar eigen milieugegedrag kan meten en beoordelen;
 - Communicatiestrategie en -middelen om deelnemers te werven voor de scan en campagnes;
 - Samenwerkingspartners voor de verdere ontwikkeling en uitrol.

5.6 Groene verhalen voor nieuwe ontdekkingsreizigers

Activiteiten en resultaten

Als mensen het verhaal van een specifieke plek of gebied kennen, voelen ze zich daarmee meer verbonden. Vanuit die gedachte is de NMF Drenthe aangehaakt op AnnoDrenthe.nu (website en mobiele app. van het Drents Archief). Binnen AnnoDrenthe.nu hebben we een specifiek kanaal gecreëerd voor groene routes. Daarin bundelen we de vele verhalen van diverse groene organisaties in Drenthe en maken we deze toegankelijk onder een groene routes kanaal. Door middel van de groene routes organiseren en versterken we de samenwerking tussen groene organisaties met het oog op het 'beleefbaarder' maken van natuur en landschap.

In 2013 is het aantal routes uitgebreid van 9 naar 22 routes. Er zijn door ons nieuwe routes ontwikkeld en via de app. beschikbaar gemaakt. Daarnaast is ondersteuning geboden aan andere groene organisaties in Drenthe bij de ontwikkeling en plaatsing van eigen groene routes.

In 2013 is met name ingezet op het ontwikkelen van verrassende 'energieke routes'. Deze routes vertellen de verhalen van de vele actieve energiegroepen dat Drenthe telt. Daarbij gaat het om wijken, dorpen of straten die samen energie besparen of duurzaam opwekken. Aan de hand van interviews en een fotoreportage hebben we hun verhalen op aantrekkelijke wijze voor het voetlicht gebracht. Zo kunnen ze dienen als voorbeeld en inspiratie voor anderen.

Begin 2013 is in samenspraak met het Drents Archief tevens ingezet op de ontwikkeling van spannende cross-overs en verhalen die we samen met relevante partnerorganisaties en kunstmakers willen ontsluiten. Bij het 'vertellen' van de verhalen wilden we zorgen we voor verrassende, artistieke vormen, waarbij bekende Drenten via de nieuwste audiovisuele technieken recreanten en inwoners meenemen in het Drenthe van nu. Op die manier vormen verleden en hedendaagse ontwikkelingen een bron van inspiratie voor iedereen die Drenthe bezoekt en beleeft. Hiervoor zijn drie 'composities' gemaakt die een beeld geven van het soort verhalen dat we daarmee gaan vertellen. De extra financiering die nodig is voor het realiseren van deze verhalen is tot op heden nog niet gerealiseerd.

Producten

- Ondersteuning aan scholieren bij de implementatie van de Beeldschone waterroutes in de app. van AnnoDrenthe.nu voor:
 - Oostervoortsche Diep
 - Oude Diep
 - Torensveen, de Hunze
- Ondersteuning en ontwikkeling en implementatie van de routes:
 - Tweehonderdduizend jaar geschieden: IVN wandeling langs de sporen van de oude en nieuwe historie van het Buinerveld
 - De Ben Hoentjen-vennenroute: De Ben Hoentjen-vennenroute door Nationaal Park Dwingelderveld.
- Nieuwe duurzame/energie routes ontwikkeld voor de energie groepen:
 - Energierijk Zeijen
 - Westlaren besparen
 - Duurzaam Bovensmilde
 - Klimaatneutrale camping Thyencamp
- Ideeën en composities ontwikkeld voor drie bijzondere verborgen verhalen in Drenthe;
- In 2013 zijn de groene routes in totaal 240 keer gedownload en beleefd.

6. Organisatie en financiën

6.1 Algemene informatie

Statutaire naam, vestigingsplaats en rechtsvorm

De stichting Natuur en Milieufederatie Drenthe is 1971 opgericht onder de toenmalige statutaire naam "Stichting voor natuur-, milieu- en landschapsbescherming Drenthe MILIEURAAD DRENTHE". Deze naam is bij de statutenwijziging in 2010 gewijzigd in stichting Natuur en Milieufederatie Drenthe. De Natuur en Milieufederatie Drenthe is bij de Kamer van Koophandel ingeschreven onder nummer S 41018499. De vestigingsplaats is Assen.

Doelstelling

De stichting heeft ten doel het behoud en de verbetering van de kwaliteit van de natuur, het milieu en het landschap en het bevorderen van duurzame ontwikkeling in het bijzonder in de provincie Drenthe, alles in de meest ruime zin.

6.2 Financieel verslag

Algemeen

Ons werkplan is eind 2012 door het bestuur vastgesteld. In de bijbehorende productbegroting is de begrote inzet aan uren en middelen per programma weergegeven.

Gedurende het jaar bleek - door het ontbreken en wegvallen van diverse fondsen – realisering van het begrote niveau aan omzet een lastige opgave. Dit betekende dat we de voor 2013 gestelde ambities in de loop van het jaar op onderdelen hebben moeten aanpassen of temporiseren.

In de loop van het jaar is daarom een reorganisatie doorgevoerd en is de begroting aangepast.

De eenmalige kosten van de reorganisatie zijn daarin meegenomen en van grote invloed op het uiteindelijke resultaat. Het totaal aan gerealiseerde inkomsten lag uiteindelijk zo'n € 150.000 lager dan was begroot voor de start van het jaar. We sluiten het boekjaar 2013 af met een verlies van € 91.916; vooral als gevolg van de eenmalige reorganisatiekosten.

Gerealiseerde prestaties

De activiteiten en projecten die we op basis van de verworven middelen konden uitvoeren zijn – binnen deze roerige context - met volle inzet uitgevoerd. Binnen de drie werkterreinen is - de balans opmakend - heel veel werk verzet en kijken we met veel voldoening terug op de totale resultaten.

Gerealiseerde uren en totale omzet

Tabel 1 geeft ook het overzicht van de totaal gerealiseerde uren en kosten weer.

Ons totaal aan gerealiseerde omzet en uren lag in 2013 lager dan begroot (bijna 6000 uren gerealiseerd tegenover 7.850 uur oorspronkelijk begroot). De verklaring is dat we voor diverse onderdelen van ons werk dit jaar minder projectinkomsten hebben kunnen genereren. In ons werkprogramma zijn we bij diverse projecten uitgegaan van te verwerven projectfinanciering. De mogelijkheden daarvoor zijn door bezuinigingen en de financiële crisis op diverse terreinen sterk afgenomen. We hebben deze lagere inkomsten gedurende het jaar signaleerd en onze werkprogramma's en uitgaven hierop aangepast.

In ons oorspronkelijke werkplan 2013 zijn we uitgegaan van een formatieomvang van 7.850 productieve uren. Het totale aantal begrote uren is in onze werkbegroting uiteindelijk teruggebracht naar 6.000 uren, die ook zijn gerealiseerd. De verminderde projectinkomsten betekenden wel dat we de gestelde inzet en ambities op onderdelen hebben moeten aanpassen.

Waar dat het geval is, lichten we dit per programma nader toe.

De NMF Drenthe speelt daarnaast een actieve rol in het landelijk netwerk van de provinciale milieufederaties. De ureninzet hiervoor wordt vergoed vanuit de landelijke samenwerking en draagt bij aan het (financiële) resultaat van ons werk.

Tabel 1:

Financieel overzicht per programma 2013									
Programma	Uren			Uitgaven			Inkomsten		
	Begroting 2013 d.d. dec 2012	Begroting 2013 definitief	Aantal uren gerealiseerd	Begroting 2013 d.d. dec 2012	Begroting 2013 definitief	Totaal uitgaven gerealiseerd	Begroting 2013 d.d. dec 2012	Begroting 2013 definitief	Totaal inkomsten gerealiseerd
	uren			euro			euro		
Totaal programma Groen Drenthe	2.675	1.875	1.928	284.000	276.406	290.231	284.000	276.406	236.803
Totaal programma ECO-nomie	3.150	2.350	2.231	361.250	348.183	333.569	361.250	348.183	274.493
Totaal programma Samen werkt	1.375	1.375	1.348	163.500	201.931	214.082	163.500	201.931	174.379
Totaal Overige	650	400	487	80.000	66.202	67.589	80.000	48.798	127.882
Totaal	7.850	6.000	5.994	888.750	892.722	905.471	888.750	777.722	813.557
Tekort begroot 2013		115.000-							
Tekort gerealiseerd 2013		91.914-							
Het tekort voor het boekjaar 2013 is begroot bij het onderdeel Overige (onderdeel Exploitatie) en bij de realisatie verdeeld over alle programma's.									
Dit verklaart de verschillen tussen de begrote en gerealiseerde inkomsten per programma.									

Overzicht en toelichting per programma

Programma Groen Drenthe

Binnen het programma in Groen Drenthe zijn 1.928 uren gerealiseerd. Dit is minder dan oorspronkelijk was begroot (2.675 uur).

De inzet in het adviserende werk is vrijwel conform de begroting (uren en prestatiebudget). Binnen dit werk is in de tweede helft van het jaar extra inzet gepleegd voor activiteiten die samenhangen met het Groenmanifest (provinciaal ammoniakbeleid en herijking realisatie EHS). In vrijwel alle projecten binnen het programma Groen Drenthe heeft de drastische terugval van de beschikbare middelen voor het landelijke gebied ook gevolgen voor ons werk. De inzet voor de provinciale gebiedsagenda is lager dan begroot, omdat het spoor van de gebiedsagenda's binnen de provincie grotendeels is verlaten. Bij de projecten die gericht zijn op de ruimtelijke ontwikkeling en kwaliteit (gereserveerde ruimte, energielandschappen en zelfvoorzienende watersystemen) hebben we minder projectinkomsten kunnen realiseren dan begroot. Met de in de tabel weergegeven inzet van beschikbare middelen hebben we veel van onze ambities en begrote prestaties weten te realiseren.

Tabel 2:

Groen Drenthe	Middelen		Uitgaven		Inkomsten	
	Aantal uren begroot	Aantal uren gerealiseerd	Totale kosten begroot	Totale kosten gerealiseerd	Totale inkomsten begroot	Totaal inkomsten gerealiseerd
	Uren		Euro		Euro	
Adviseren, stimuleren en innoveren Groen Drenthe						
Advisering en bijdragen natuur en gebiedenbeleid	250	415	25.750	58.944	25.750	47.032
Advisering en bijdragen in ruimtelijke ontwikkeling en kwaliteiten	400	396	40.500	51.423	40.500	40.200
Verzorgen en ondersteunen burgerparticipatie netwerk RO	250	100	26.000	12.858	26.000	10.500
Bijdragen aan ruimtelijke innovaties en projectontwikkeling	100	58	10.500	7.521	10.500	6.000
Totaal Adviseren, stimuleren en innoveren Groen Drenthe	1.000	968	102.750	130.746	102.750	103.732
Projecten						
Gebiedsontwerpen met driesterrenkwaliteit	350	122	38.000	49.671	38.000	46.298
Maatschappen voor groenere landbouw	300	267	32.500	35.929	32.500	28.674
Duurzame perspectieven voor gereserveerde ruimte	175	70	18.500	9.001	18.500	7.000
Ontwerpen van nieuwe energielandschappen	200	88	21.500	11.251	21.500	9.000
Werk maken van zelfvoorzienende watersystemen	350	218	35.750	28.031	35.750	21.800
Ontwikkeling van de stille kracht van Drenthe	300	196	35.000	25.602	35.000	20.300
Totaal projecten	1.675	960	181.250	159.485	181.250	133.072
Sub-totaal Groen Drenthe	2.675	1.928	284.000	290.231	284.000	236.803
Aanpassing begroting	800-		7.594-		7.594-	
Totaal Groen Drenthe	1.875	1.928	276.406	290.231	276.406	236.803

Programma Eco-nomie

Binnen het programma Eco-nomie zijn 2.231 uren gerealiseerd. Dat is minder dan oorspronkelijk begroot (3.150 uur). De verminderde projectinkomsten zijn ook hier de oorzaak. Ook in dit werkveld hebben we daarom minder projectinzet kunnen realiseren dan voorzien.

De belangrijkste verschuiving is een grotere inzet voor energiebesparing in de bebouwde omgeving 'ten koste' van het adviserende werk.

Vooraf bij op het gebied van energiebesparing en stimuleren van zonne-energie hadden we - mede gezien de ambities van het provinciale beleid - rekening gehouden met een grotere inzet.

Bij zonne-energie is de beoogde samenwerking en provinciebrede campagne-inzet eind 2013 rondgekomen. Dit zal vooral in 2014 zijn beslag krijgen.

Bij het werkveld energiebesparing hebben we een groot deel van onze ambities en samenwerking met gemeenten kunnen realiseren, maar zien we tegelijk dat de gemeenten ook bezuinigen op dit werk. Dit maakt het ook voor ons lastiger om hier projectinkomsten te realiseren.

Tabel 3:

ECO-nomie	Middelen		Uitgaven		Inkomsten	
	Aantal uren begroot	Aantal uren gerealiseerd	Totale kosten begroot	Totale kosten gerealiseerd	Totaal inkomsten begroot	Totaal inkomsten gerealiseerd
	Uren		Euro		Euro	
Adviseren, stimuleren en innoveren ECO-nomie						
Bijdragen aan draagvlak en ontwikkeling energie- en klimaatbeleid	150	169	16.500	21.821	16.500	16.444
Bijdragen en advisering milieu en duurzaamheidsbeleid	200	120	20.750	23.315	20.750	20.000
Bijdragen aan Drentse ECO-innovatie en projectontwikkeling	200	20	20.500	2.572	20.500	2.000
Totaal Adviseren, stimuleren en innoveren ECO-nomie	550	308	57.750	47.708	57.750	38.444
Projecten						
Servicepunt lokale duurzame energieopwekking	500	617	54.000	80.826	54.000	63.204
Drenthe gaat voor zonne-energie	350	174	40.000	23.392	40.000	18.430
Draagvlak voor Veenenergie	300	182	33.000	23.550	33.000	18.250
Collectief energie besparen in bestaande woningen	750	541	90.000	93.282	90.000	83.219
CO2 meters zichtbaar maken	250	101	32.500	14.609	32.500	11.737
Versterking Netwerk Duurzaam ondernemers	200	241	21.500	40.107	21.500	33.215
Pimp it Green	250	68	32.500	9.126	32.500	7.025
Overig / Hennep to house	-	-	-	968	-	968
Totaal projecten	2.600	1.923	303.500	285.861	303.500	236.049
Sub-totaal ECO-nomie	3.150	2.231	361.250	333.569	361.250	274.493
Aanpassing begroting	800-		13.067-		13.067-	-
Totaal ECO-nomie	2.350	2.231	348.183	333.569	348.183	274.493

Programma Samen werkt

In het programma Samen werkt komen de gerealiseerde uren (1.348 uur) goed overeen met de begrote uren (1375 uur). De voorziene externe financiering voor de groene verhalenroutes hebben we niet rond gekregen. We hebben de verhalenroutes dit jaar in een aangepaste versie vormgegeven. Voor de duurzame etalage hebben we aansluiting gezocht bij een succesvolle aanpak van onze Friese collega's. Een gezamenlijke ontwikkelde voetafdrukscan, die landelijk beschikbaar komt is daarvan het resultaat.

Tabel 4:

Samen werkt	Middelen		Uitgaven		Inkomsten	
	Aantal uren begroot	Aantal uren gerealiseerd	Totale kosten begroot	Totale kosten gerealiseerd	Totaal inkomsten begroot	Totaal inkomsten gerealiseerd
	Uren		Euro		Euro	
Provinciaal netwerk en communicatie						
Ondersteuning natuur en milieunetwerk Drenthe	300	238	31.000	31.948	31.000	24.957
Samenwerking groene organisaties		124		15.977	-	12.500
Groene nieuwsdiensten, informatievoorziening en opinievorming	250	244	37.500	36.773	37.500	28.717
Totaal Provinciaal netwerk en communicatie	550	605	68.500	84.698	68.500	66.174
Projecten						
De groene lift	225	53	25.500	7.493	25.500	6.570
Festival Groen Drenthe		256		60.106	-	52.888
Duurzame etalage voor Drenthe	250	183	27.000	23.467	27.000	18.320
Groene Verhalen voor nieuwe ontdekkingsreiziger	350	119	42.500	16.207	42.500	12.953
Milieuacties/overig				4.093	-	4.093
Nieuwe binding landelijk/overig		133		18.019	-	13.381
					-	-
Totaal projecten	825	743	95.000	129.385	95.000	108.205
Sub-totaal Samen werkt	1.375	1.348	163.500	214.082	163.500	174.379
Aanpassing begroting	-		38.431		38.431	
Totaal Samen werkt	1.375	1.348	201.931	214.082	201.931	174.379

Financieel beleid

De Natuur en Milieufederatie Drenthe is een stichting zonder winstoogmerk. Zij ontvangt inkomsten voor het merendeel uit subsidies, fondsen en in beperkte giften. De besteding van deze inkomsten wordt inhoudelijk verantwoord in ons jaarverslag en financieel in onze jaarrekening.

In de volgende paragrafen van deze bijlage wordt een overzicht van de staat van baten en lasten over 2013 gegeven en een vooruitblik op 2014.

Ons beleid t.a.v. reserves en fondsen is opgenomen in onze jaarrekening. De organisatie beschikt over een minimale continuïteitsreserve voor het opvangen van fluctuerende inkomsten, risico's en voor voldoende liquiditeit. De organisatie heeft geen beleggingen. De financiële middelen zijn ondergebracht op bank- en spaarrekeningen.

Staat van baten en lasten 2013

		Werkelijk 2013 Euro	Begroting 2013 Euro	Werkelijk 2012 Euro
Baten	7			
* Baten uit eigen fondswerving		-	-	-
* Baten uit gezamenlijke acties		-	-	-
* Baten uit acties derden		262.292	225.000	289.060
* Subsidies van overheden		480.625	429.328	506.576
* Baten uit beleggingen		-	-	-
* Overige baten		70.639	123.394	96.650
Som der baten		813.556	777.722	892.286
Lasten	8			
<i>Besteed aan doelstellingen</i>				
* Uitvoeringskosten Groen Drenthe		290.231	276.406	295.346
* Uitvoeringskosten ECO-nomie		333.569	348.183	418.915
* Uitvoeringskosten Samen werkt		214.083	201.931	157.732
* Overige		67.588	66.202	21.793
<i>Werving baten</i>		-	-	-
<i>Kosten beheer en administratie¹</i>		-	-	-
		905.472	892.722	893.787
* Tekort		91.916-	115.000-	1.501-
Som der lasten		813.556	777.722	892.286
De bestemming van het resultaat is als volgt:				
* Continuïteitsreserve		91.916-	115.000-	9.104
* Reserve financiering activa			-	10.605-
		91.916-	115.000-	1.501-
<p><i>1 De provinciale milieufederaties hanteren voor het inzichtelijk maken van deze kosten een uniforme systematiek die gebaseerd is op de aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 voor Kosten Beheer en Administratie van de Vereniging Fondsenwervende Instellingen (VFI). De kosten voor beheer en administratie worden inzichtelijk gemaakt in de bijlage Toelichting lastenverdeling, maar worden in de staat van baten en lasten toegerekend aan de doelstellingen.</i></p>				

Meerjarenoverzicht baten en lasten

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Totaal besteed aan doelstellingen ten opzichte van totale baten voor doelstellingen	101%	104%	97%	97%	100%	111%
Kosten eigen fondsenwerving ten opzichte van baten uit eigen fondswerving	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bestedingen doelstellingen	1.142.441	1.212.305	891.897	952.277	893.787	905.472
Baten doelstellingen	1.128.638	1.165.512	916.031	978.497	892.286	813.556

Vooruitblik 2014

In 2013 heeft de NMF Drenthe een beroep moeten doen op haar continuïteitsreserve om de eenmalige kosten van de reorganisatie en teruglopende projectinkomsten te kunnen opvangen. De begroting van 2014 gaat uit van een lagere projectomzet. Daarbij streven naar een licht positief resultaat, zodat onze continuïteitsreserve – verspreid over meerdere jaren – wordt aangevuld tot een gezond niveau, zonder dat dit ten koste gaat van onze activiteiten.

6.3 Bestuur, directie en medewerkers

De stichting Natuur en Milieufederatie Drenthe heeft een algemeen en een dagelijks bestuur. In 2013 was het bestuur als volgt samengesteld:

Dagelijks bestuur

J.L. Gunter, voorzitter
B. Reitzema, vice-voorzitter tot 5 april 2013
A. van Rhijn-Van der Veer, secretaris
F.G. Blanckenborg
D. Hoorn, penningmeester

Algemeen bestuur

T. Beuling, lid algemeen bestuur
G. van den Berg, lid algemeen bestuur
T.A.C.O. van den Heiligenberg, lid algemeen bestuur
M. Hofstee-Van Hoorn, lid algemeen bestuur
H.A. Moorlag, lid algemeen bestuur

Bestuursleden worden bij coöptatie benoemd voor een zittingsduur van 4 jaar en zijn tweemaal herbenoembaar.

Directie

De directeur van de Natuur en Milieufederatie Drenthe is R. Hoekstra.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de nevenfuncties van bestuur en directie:

Naam	Nevenfunctie
B. Reitzema	<ul style="list-style-type: none"> • directeur Reitz Consult (ZZP'er) • vrijwillig kaderlid: consulent /trainer/coach voor FNV Bondgenoten/AbvaKabo en Anbo • bestuurslid AbvaKabo Afd. Noord en Midden Drenthe
A. van Rhijn-Van der Veer	<ul style="list-style-type: none"> • Penningmeester Nederlandse Dendrologische Vereniging • Voorzitter Stichting POP Groen • Lid en Penningmeester Adviesraad Platteland en Kleine kernen Gem. Tynaarlo • Bestuurslid Imkersvereniging Haren-Paterswolde • lid Deelnemersraad Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland
J.L. Gunter	<ul style="list-style-type: none"> • Adviseur bij het waterschap Groot Salland • Interim Afdelingshoofd beheer en onderhoud waterschap Groot Salland • Voorzitter plaatsingscommissie waterschap Zuiderzeeland
F.G. Blanckenborg	<ul style="list-style-type: none"> • lid van de Raad van Toezicht van Stichting De Milieufederaties • Bestuurslid van de Faunabeheereenheid Fryslân • Lid van de Bestuurscommissie Oosterwolde-Elsloo-Appelscha (landinrichting) • Voorzitter van Stichting Service Dogs • Penningmeester Van Stichting Activiteitencentrum De Miente. • Penningmeester van Probusclub Oosterwolde.
T. Beuling	<ul style="list-style-type: none"> • Clusterhoofd projecten waterschap Hunze en Aa's • Lid ledenraad Univé Stad en Land
G. van den Berg	<ul style="list-style-type: none"> • lid Algemeen Bestuur waterschap Reest en Wieden • lid Raad van Advies, Agrarische Natuurvereniging Horst en Maten
T. van den Heiligenberg	<ul style="list-style-type: none"> • Medewerker Natuurorganisaties in het Waddengebied
M. Hofstee-Van Hoorn	<ul style="list-style-type: none"> • Secretaris / penningmeester Stichting Kampvreugd, Ameland
H.A. Moorlag	<ul style="list-style-type: none"> • Correspondent Hoogeveensche Courant (Natuur en milieu) • Toezichthouder / inventarisator Het Drentse Landschap. • Woordvoerder Dassenwerkgroep Zuid-Drenthe
D. Hoorn	<ul style="list-style-type: none"> • voorzitter Raad van Commissarissen Rabobank Westerbork • bestuurslid van: Stichting Jan Rigterinkfonds, gevestigd te Oosterhesselen Stichting Geiske Bekker Fonds, gevestigd te Oosterhesselen Stichting Poppen, gevestigd te Schoonebeek en Stichting Terra Mater, gevestigd te Onstwedde
R.Hoekstra	Geen

Medewerkers

Judith van den Berg, beleidsmedewerker
 Judith Boekel, stafmedewerker communicatie
 Pim Brocades Zaalberg, beleidsmedewerker
 Frank Hart, senior beleidsmedewerker
 Reinder Hoekstra, directeur
 Niek de Knecht, beleidsmedewerker (tot 1 december 2013)
 Christiaan Teule, beleidsmedewerker
 Janneke Wolkorte, projectmedewerker (tot 1 maart 2013)

Marja de Boer, secretariaat
 Maud Cramer, schoonmaak
 Jeroen Götz, vrijwilliger
 Geke Horlings, hoofd kantoorzaken
 Klaaske Olthof-Waninge, informatiecentrum
 Jolanda Schachtschabel, vrijwilliger
 Wilma Wervelman, secretariaat
 Joëlle Westra, vrijwilliger

Bezoldiging en vergoedingenbeleid

De natuur- en milieufederatie heeft een arbeidsvoorwaardenbeleid dat zoveel mogelijk gerelateerd is aan het arbeidsvoorwaardenbeleid van de provincie Drenthe.

De bestuursleden ontvangen geen bezoldiging. Ze ontvangen alleen een beperkte vergoeding voor gemaakte onkosten (op basis van declaraties).

Code goed bestuur

De bestuursleden van de Natuur en Milieufederatie Drenthe (statutair Stichting Milieufederatie Drenthe), verder NMF Drenthe, onderschrijven de volgende principes:

1. Binnen de instelling dient de functie 'toezicht houden' (vaststellen of goedkeuren van plannen, en het kritisch volgen van de organisatie en haar resultaten) duidelijk te zijn gescheiden van het 'besturen' dan wel van de 'uitvoering'."
2. De instelling dient continu te werken aan een optimale besteding van middelen, zodat effectief en doelmatig gewerkt wordt aan het realiseren van de doelstelling.
3. De instelling streeft naar optimale relaties met belanghebbenden, met gerichte aandacht voor de informatieverschaffing en de inname en verwerking van wensen, vragen en klachten.

In deze verantwoordingsverklaring wordt beschreven op welke manier de NMF Drenthe in 2013 invulling geeft aan deze principes.

- Ad 1 Functiescheiding tussen toezicht en uitvoering

Bij de NMF Drenthe is de uitvoering van het beleid gescheiden van de functie 'toezicht houden'. De manier waarop deze scheiding plaatsvindt is vastgelegd in het besluit *Beschrijving en besluit scheiding tussen functie 'toezicht houden' en 'besturen / uitvoering' bij de Milieufederatie Drenthe*, vastgesteld in de bestuursvergadering van 12 februari 2009. Dit besluit betreft geen beleidswijziging van de milieufederatie.

Het bevestigt de hierboven onderschreven functiescheiding, zoals die al was vastgelegd in diverse voorgaande besluiten en zoals die ook in voorgaande jaren is toegepast.

Over de taakverdeling tussen directie (uitvoering) en bestuur (toezichthouder) zijn afspraken vastgelegd in het *directiestatuut*, vastgesteld op 20 juni 2000.

Evaluatie van het functioneren van de directie vond in maart 2014 plaats op basis van een gesprek met de secretaris van het bestuur.

De bestuursevaluatie van het jaar 2013 heeft op 16 januari 2014 aan de hand van de daarvoor vastgestelde leidraad plaatsgevonden. Er is verslag van gemaakt.

Over de taakverdeling binnen het bestuur (toezichthouder) zijn afspraken vastgelegd in het bestuursbesluit *Taakverdeling c.q. verantwoordelijkheden van bestuur Milieufederatie Drenthe*, vastgesteld op 21 februari 2007. Bij wijziging van de bestuurssamenstelling kan de taakverdeling bij bestuursbesluit worden gewijzigd op basis van de deskundigheden van de afzonderlijke bestuursleden.

- Ad 2 Optimale besteding van de financiële middelen

De NMF Drenthe heeft ook in 2013 gewerkt aan verbetering van de projectmatige aanpak van haar werkzaamheden.

Door het ontbreken en wegvallen van diverse fondsen was het voor de NMF Drenthe een lastige opgave om de projectfinanciering op peil te houden. Dit betekende dat we de voor 2013 gestelde ambities in de loop van het jaar op onderdelen hebben moeten aanpassen of temporiseren.

Deze ontwikkelingen gaven ons aanleiding om onze organisatie op een aantal fundamentele punten aan te passen.

In 2012 heeft de directie op verzoek van het bestuur een start gemaakt met het opstellen van een visie op de organisatie. In 2013 heeft het bestuur deze visie – Perspectief 2015 – vastgesteld. Mede op basis daarvan is - in overleg met de medewerkers - in 2013 een reorganisatie doorgevoerd. Een kwalitatief sterke kernformatie, verbonden aan de drie programma's, vormt nu de basis van de organisatie. Met een flexibele projectformatie spelen we in op de actuele mogelijkheden en kansen die zich in verschillende werkvelden voordoen.

Alle activiteiten zijn gericht op het realiseren van de doelstelling van de NMF Drenthe.

- Er is een activiteitenverslag en programmarekening opgesteld, waarin ook de besteding van de financiële middelen inhoudelijk wordt toegelicht. In dit verslag worden per programma vastgelegd: de behaalde resultaten, de gerealiseerde producten en de kosten daarvan. Het activiteitenverslag 2013 bevat ook informatie over de gerealiseerde financiering. Bij het opstellen van het activiteitenverslag worden de werkwijze en behaalde resultaten van de organisatie intern geëvalueerd en worden afspraken gemaakt over verbeteringen van de aanpak in de toekomst. Het activiteitenverslag / de programmarekening 2013 en de evaluatiepunten zijn besproken in de bestuursvergadering van 20 februari 2014. De verdere afhandeling van de verantwoording aan de provincie is daarbij gedelegeerd aan het bureau.
 - De organisatie streeft naar een verantwoorde verhouding tussen productiviteit en overhead. Als referentiepunten hanteren we daarbij overheadgemiddelden van vergelijkbare goede doelenorganisaties. Het bestuur heeft vastgesteld dat het percentage voor beheer- en administratie niet hoger dan 30% mag zijn, waarbij het streeft naar een percentage van 20% of lager. In 2013 bedraagt het percentage beheer- en administratiekosten 29%. Dit is beduidend hoger dan in 2012. Deze eenmalige stijging wordt veroorzaakt door de in 2013 uitgevoerde reorganisatie. Doel van de reorganisatie is o.a. de overheadkosten omlaag te brengen om – ook bij afnemende omzet – binnen het streefpercentage te blijven.
 - Daarnaast werkt de NMF Drenthe aan optimalisering van haar effectiviteit door:
 - Benchmarking
 - Uitwisseling van kennis over organisatieveranderingen en verbeteringsprocessen met andere provinciale instellingen.
 - Structurele samenwerking en evaluatiegesprekken met plaatselijke groepen, de provinciale milieufederaties, terreinbeheerders en overige partners.
 - Monitoring van projectactiviteiten (klanttevredenheidsonderzoeken).
- Ad 3. Streven naar optimale relaties met belanghebbenden

De NMF Drenthe ondersteunt mensen, die zich actief inzetten voor hun eigen leefomgeving. Zij vervult de functie van vraagbaak, aanspreekpunt en coördinator van lokale activiteiten in Drenthe. Zij beschikt daarvoor over een breed netwerk aan contacten, die bij deze ondersteuning van dienst kunnen zijn.

Gerelateerd aan de doelstelling van de NMF Drenthe zijn belanghebbenden:

1. plaatselijke groepen en individuen, die zich inzetten voor natuur, milieu en landschap in Drenthe
2. beleidsmakers en beslissers in openbaar bestuur en bedrijfsleven, die invloed uitoefenen op het terrein van natuur, milieu en landschap in Drenthe
3. samenwerkingspartners
4. geïnteresseerden in natuur, milieu en landschap in Drenthe.

De informatievoorziening is erop gericht om de effectiviteit van de activiteiten van de NMF Drenthe te vergroten.

Concrete voorbeelden in 2013 van de uitvoering van de communicatiestrategie zijn:

- Organisatie Festival Groen Drenthe in maart 2013; een festival in het teken van de groene toekomst van Drenthe. Doelgroep: Drentse inwoners, ondernemers, beleidsmakers en bestuurders. Er waren inspirerende sprekers, debatten, workshops, lezingen, muziek, films. Dankzij een gevarieerd programma trok het festival circa 700 bezoekers.
- 8 x digitale nieuwsbrief Ziezo! Eind 2013 waren er plm. 2.250 abonnees.
- 2-wekelijks een update van De Groene Agenda. In totaal zo'n 25 uitgaven. De Groene agenda heeft bijna 400 abonnees
- Permanent overzicht van het totale 'groene' nieuws in Drenthe voor een breder publiek op www.nmfdrenthe.nl.

- Gezamenlijke werkgenda met de lokale natuur- en milieugroepen. Om tot die agenda te komen is begin 2013 een digitale enquête uitgezet onder de bij de NMF Drenthe bekende contactpersonen van 70 aangesloten- en niet-aangesloten natuur- en milieugroepen. Op deze enquête hebben 33 verschillende groepen gereageerd. Aan een deel van de thema's die hieruit naar voren kwamen in 2013 al invulling gegeven. Voorbeelden:
 - Uitwisselen van ervaringen met samenwerking met de gemeente;
 - Scholing op de mogelijke inzet van nieuwe (sociale) media;
 - Promoten van ecologisch groenbeheer door gemeenten;
 - Mogelijkheden voor campagnes/activiteiten voor stilte en duisternis in de gemeente;
 - Promotie van lokale initiatieven op het gebied van duurzame energieopwekking.

Het jaarverslag en de jaarrekening van de NMF Drenthe zijn bij de organisatie op te vragen of via de website www.nmfdrenthe.nl te downloaden.

Cheque van € 2.250.000 van Postcode Loterij voor De Natuur en Milieufederaties

De Natuur en Milieufederaties hebben tijdens het Goed Geld Gala in Koninklijk Theater Carré te Amsterdam een cheque van 2.250.000 euro ontvangen van de Nationale Postcode Loterij. Joris Hogenboom, voorzitter van het bestuur van De Natuur en Milieufederaties, is heel blij met dit enorme bedrag. "Met dit bedrag kunnen we onze inzet voor mooie en duurzame provincies versterken en prachtige projecten uitvoeren."

De Postcode Loterij maakte tijdens het Goed Geld Gala bekend dat zij dit jaar een recordbedrag van ruim 302 miljoen euro doneert. De miljoenenstukken aan goede doelen zijn mogelijk gemaakt door de 2,5 miljoen deelnemers van de Postcode Loterij. Van ieder lot dat zij kopen gaat de helft naar goede doelen. Dankzij een groeiende loterijopbrengst kan er dit jaar bijna 12 miljoen euro meer aan goede doelen geschonken worden dan het afgelopen jaar.

De Natuur en Milieufederatie Drenthe kan dankzij de bijdrage van de Nationale Postcode Loterij de volgende projecten uitvoeren: Nacht van de Nacht en Servicepunt Lokale Initiatieven Duurzame Energie.

Joris Hogenboom (voorzitter van De Natuur en Milieufederaties), Imme Rog (managing director Nationale Postcode Loterij), Sonja Sars (secretaris van De Natuur en Milieufederaties), Corinne Ellemeet (Netwerkdirecteur van De Natuur en Milieufederaties) Foto: Roy Beusker Fotografie